mucf

Det får inte existera **del 2**

Om stödbehovet hos unga hbtq-personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt omvändelseförsök

Redovisning av regeringsuppdrag S2023/03224

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2026

Diarienummer **MUCF 0781/24**

Kontaktuppgifter MUCF:
Telefon: 010-160 10 00
E-post: info@mucf.se
Webb: www.mucf.se

Innehållsförteckning

Förord **4**

Sammanfattning **5**

Inledning **7**

Om uppdraget 8
Syfte och frågeställningar 9
Metod och material 9
Definitioner och begrepp 9

Unga hbtq-personer i hederskontext har svårt att be utomstående om hjälp **13**

Unga döljer och förnekar missförhållanden i hemmet 13
Unga får stöd och hjälp utifrån symptom på våldsutsatthet 14
Betydelsen av förtroendefulla relationer när hoten ökar 15
Unga vill hålla Socialtjänsten utanför sina problem 17
Unga vågar berätta om sin utsatthet om de får vara anonyma 18
Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck behöver öka hos vuxna som möter unga 19

Det offentliga stödet och socialtjänstens utmaningar i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck **20**

Ojämn kunskapsnivå, bristande rutiner och osäkerhet kring hedersärenden 21
De unga behöver tid och stöd i att sätta ord på sin utsatthet 22
Unga hbtq-personers erfarenheter av socialtjänstens insatser 23

Olika förutsättningar på skyddade boenden **27**

Bristande kunskap på skyddat boende 27
Svek, otrygghet och rädsla under skyddsplacering 29
Fokus på snabba resultat försämrar försättningarna för framsteg 31

Unga hbtq-personer i hederskontext har behov av omfattande stöd under lång tid **34**

Risk att återvända till familjen om det känslomässiga stödet är för svagt 34
Sociala sammanhang är en förutsättning för att bygga upp ett ”nytt liv” 36
Stödbehovet kvarstår efter avslutad skyddsplacering 37

Brister i samverkan med vården **40**

Förebyggande och stödjande insatser för unga hbtq-personer i hederskontext som inte lever skyddat **42**

Utan civilsamhället står många unga utan stöd 42
Förberedelser till uppbrottet från familjen 44
Kontaktpersoner, kontaktfamiljer och mötesplatser för att träna självständighet 45

Avslutande diskussion **47**

Referenser **52**

Förord

Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige har med åren ökat, och behovet av skyddande och stödjande insatser för dem som drabbas av våld i hederns namn har tagit plats i den offentliga debatten. Idag har vi ett flertal ideella och idéburna organisationer, kommunala verksamheter samt statliga myndigheter som arbetar aktivt med att öka kunskapen, förebygga våld och förtryck och stödja utsatta i en hederskontext. I den nya nationella jämställdhets-politiska strategin mot våld, förtryck och utnyttjande ingår en långsiktig och omfattande satsning för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Men trots att kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck generellt ökar i samhället, så går unga utsatta personer miste om det stöd de behöver för att leva ett liv fritt från våld.

MUCF har i en tidigare rapport konstaterat att hbtq-personer i hederskontext är en särskilt utsatt grupp bland de unga som lever i familjer med hedersnormer. De utsätts för verbala kränkningar, ryktesspridning, hot, våld och omvändelseförsök av sina närstående. Det är vanligt med självskadebeteende, missbruk, psykisk ohälsa, självmordstankar och suicidförsök bland dessa unga. Trots att de är i behov av omfattande stöd och hjälp uttrycker de att det är svårt att vända sig till utomstående och berätta om sin utsatthet (MUCF 2024).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) fick våren 2024 i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av behovet av stödinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive utsatthet för s.k. omvändelseförsök mot unga hbtqi-personer. MUCF har inom ramen för uppdraget samlat in hbtq-personers röster genom intervjuer och skriftliga berättelser, och intervjuat yrkesverksamma som möter målgruppen.

Denna rapport bidrar med kunskap om stödbehovet hos unga hbtq-personer i en heders-kontext. Den generella bilden som framträder är att dessa unga behöver ett långsiktigt och omfattande känslomässigt och praktiskt stöd för att kunna leva ett självständigt liv fritt från våld. Det räcker inte med att skydda de unga från hot och fysiskt våld, de behöver också stöd och hjälp att skapa en trygg vardag, sociala relationer och förtroende för att de kan leva ett självständigt liv. För att tillgodose dessa ungas behov behöver kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck generellt öka bland de yrkesverksamma som möter målgruppen, och strukturer för ett långsiktigt och robust stöd till de unga utvecklas.

Kunskapen som denna rapport bidrar med hade inte varit möjlig att ta fram utan informanterna som ställt upp i studien. MUCF vill rikta ett stort tack till de unga som delat med sig av sina erfarenheter i skriftliga berättelser och intervjuer. Vi vill även tacka de yrkesverksamma som delat med sig av sin kunskap och sina erfarenheter av möten med unga hbtq-personer som lever i hederskontext.

Magnus Jägerskog,

Generaldirektör, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Sammanfattning

MUCF har i ett tidigare uppdrag utrett hur utsattheten ser ut hos hbtq-personer som lever i familjer i hedersnormer, som redovisades i rapporten ”Det får inte existera” (MUCF 2024). Som en förlängning av det arbetet fick MUCF 2024 i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av behovet av stödinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive utsatthet för s.k. omvändelseförsök mot unga hbtqi-personer. Resultaten från det arbetet presenteras i denna rapport.

Rapportens resultat bygger på material som består av skriftliga anonyma berättelser och intervjuer med unga hbtq-personer som har vuxit upp med hedersnormer, samt intervjuer med yrkesverksamma som möter målgruppen. I rapporten framgår att unga hbtq-personer i hederskontext har olika behov av stöd, beroende på hur deras situation ser ut. MUCF har tagit del av fall där unga är utsatta för fysiskt och psykiskt våld och akut behöver skyddas från familjen. Vi har också tagit del av fall där unga inte är utsatta för allvarligt fysiskt våld, men har behov av stödjande samtal för att kunna bryta sig fria från familjens krav och förväntningar och bygga upp en positiv självbild. Gemensamt för dem, oavsett hur utsattheten ser ut, är att de upplever det som svårt att be om stöd och hjälp och generellt är förtroendet för myndigheter lågt. Gemensamt är också att de behöver ett omfattande känslomässigt och praktiskt stöd under en längre tid för att klara av att bryta sig fria från familjens krav och bygga upp ett självständigt liv i säkerhet.

Unga hbtq-personer i hederskontext har svårt att berätta för utomstående om sin situation, men deras dåliga mående uppmärksammas ofta av vuxna i deras närhet. Det är vanligt att dessa unga har en pågående kontakt med till exempel elevhälsan, ungdomsmottagningen eller BUP för sin psykiska hälsa, men i regel uppmärksammas inte deras dåliga mående i relation till heder. Fokus och behandling ligger istället på symptomen för psykisk ohälsa, medan hjälp och stöd för utsatthet för våld och förtryck uteblir.

Rapportens resultat visar vidare att unga hbtq-personer i hederskontext har lågt förtroende för socialtjänsten och generellt inte söker hjälp förrän de är i akut behov av skydd. Unga väntar även i regel med att söka stöd och hjälp hos socialtjänsten tills de är 18 år, för att undvika föräldrarnas involvering. De unga upplever att socialtjänsten i vissa fall brister i att ge dem det stöd de behöver, och deras berättelser tyder på att yrkesverksamma som möter barn och unga i många fall saknar den kunskap som krävs både för att upptäcka de ungas utsatthet och för att stödja och hjälpa dem på rätt sätt.

Arbetet visar att stödet från det offentliga främst ges till unga som utsätts för allvarligt fysiskt våld, och framför allt består av kortare perioders placering på skyddade boenden. Unga hbtq-personer som placerats på skyddade boenden, och yrkesverksamma på boenden och i stödverksamheter, är kritiska till att skyddsplaceringar generellt är för korta och att unga tvingas lämna skyddade boenden innan de byggt upp den trygghet och kunskap de behöver för att kunna leva ett självständigt liv i säkerhet. De ungas behov av långsiktigt praktiskt och emotionellt stöd, tillgång till trygga sociala sammanhang och möjlighet till vård och att

bearbeta trauman långt efter avslutad skyddsplacering tillgodoses inte idag. Det medför en risk att de unga inte orkar leva skyddat utan återvänder till ett liv i våldsutsatthet. Generellt visar resultaten för denna studie att det finns ett behov av att utveckla stödstrukturer för unga hbtq-personer efter uppbrottet med familjen, framför allt när det gäller ett långsiktigt känslomässigt stöd.

Resultat från intervjuer med yrkesverksamma visar vidare på ett behov att utveckla offentliga stödinsatser för de unga som inte behöver skydd från sin familj, men känslomässigt stöd och praktisk hjälp för att kunna frigöra sig från familjens krav och förväntningar. För de unga som inte behöver akut skydd från våld är stödet från civilsamhället ofta det enda stöd de får. MUCF ser att civilsamhället fyller en viktig funktion för dessa unga, men även för de som utsätts för allvarligt våld i hederns namn.

Unga hbtq-personer i hederskontext värdesätter att kunna vara anonyma när de söker stöd och hjälp, och vänder sig därför oftare till civilsamhällets stödorganisationer än till myndigheter med sina problem. Genom stödsamtal får de unga perspektiv på sin utsatthet, och motivation och hjälp att söka sig till socialtjänsten för att få skydd om de befinner sig i en riskfylld situation. Till viss del kompenserar civilsamhället för de långsiktiga och känslomässigt stödjande insatser som det offentliga stödet inte ger i tillräcklig utsträckning. Rapporten visar även ett behov av kunskapshöjande insatser till alla yrkeskategorier som möter unga, både för att de unga ska vilja och våga berätta om sin utsatthet och sin oro, och för att vuxna ska förstå och upptäcka deras utsatthet. Inte minst gäller detta socialtjänsten, vården och psykiatrin, där unga och yrkesverksamma ser att den bristande kunskapen medför en risk för att de unga inte får tillräckligt omfattande och skyddande insatser eller hjälp att bearbeta trauman på rätt sätt.

Inledning

Barn och unga som växer upp i en hederskontext och utsätts för våld och förtryck av sin familj och sina närstående behöver samhällets stöd, hjälp och skydd. Tidigare studier och rapporter visar att de som är utsatta för våld och förtryck i en hederskontext har svårt att be utomstående om stöd och hjälp. Rapporter visar också att det stöd som erbjuds i vissa fall är bristande, och att yrkesverksamma som möter barn och unga saknar den kunskap de behöver för att både upptäcka de ungas utsatthet och för att stödja och hjälpa dem på rätt sätt (MUCF 2024, Vård och omsorgsanalys 2023, Darj m. fl. 2011).

MUCF fick 2024 i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av behovet av stödinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive utsatthet för s.k. omvändelse-försök mot unga hbtqi-personer. Uppdraget är en förlängning av ett tidigare uppdrag där MUCF tog fram kunskap om hur utsattheten ser ut för unga hbtq-personer som lever i familjer med hedersnormer. Resultaten presenterades i rapporten ”Det får inte existera” (MUCF 2024).

Rapporten fastställer att unga hbtq-personer i hederskontext är en särskilt utsatt grupp och visar att dessa unga döljer sin sexuella läggning eller könsidentitet för att de är oroliga för konsekvenserna av att vara öppna med vilka de är. De övertar även familjens negativa syn på hbtq-personer och utvecklar ett självförakt. Självskadebeteende och självmordstankar är vanligt bland dem. De försöker på egen hand råda bot på sin sexuella läggning eller könsidentitet, och lever ett dubbelliv under flera års tid. Om deras sexuella läggning eller könsidentitet blir känd för familjen utsätts de för våld och omvändelseförsök och blir tvungna att bryta upp från familjen. Vissa behöver omfattande skydd då familj och släkt utgör ett starkt hot för deras säkerhet. Andra lever inte med hot om fysiskt våld, men blir socialt exkluderade från familjens gemenskap när de väljer att leva öppet med sin hbtq-identitet. Rapporten visar vidare att efter uppbrottet från familjen har dessa unga behov av omfattande stöd för att få vardagen att fungera.

Trots att dessa unga utsattes för våld och kontroll under uppväxten och mådde väldigt dåligt, så vände de sig inte till utomstående för att berätta om hur de hade det. De var övertygade om att de var ensamma om sin situation och att det inte fanns något som kunde förändra deras situation. Det är därför viktigt att unga hbtq-personer får veta att de inte är ensamma om sin situation och att de får information om att hjälp finns att få och vart de kan vända sig för att få stöd. Det är också viktigt att kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck ökar hos vuxna som möter dessa unga, så att de får stöd och hjälp på rätt sätt.

Med utgångspunkt i intervjuer och skriftliga berättelser från unga hbtq-personer i hederskontext och yrkesverksamma som möter målgruppen syftar denna rapport till att öka kunskapen om stödbehovet hos målgruppen. I den här rapporten presenteras ungas egna erfarenheter av att söka stöd och hjälp, och vilket stöd de önskar för att kunna förändra sina liv. Rapporten lyfter också de utmaningar yrkesverksamma upplever i arbetet att stötta målgruppen, och konsekvenserna för den hjälpsökande individen när stödet uteblir eller inte är tillräckligt omfattande.

Om uppdraget

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) fick våren 2024 i uppdrag att genomföra en analys av behovet av stödinsatser för unga hbtqi-personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive omvändelseförsök (S2023/03224). Myndigheten ska särskilt beakta situationer där den unge blir utsatt för hot eller tvång. Vid genomförande av uppdraget ska beaktas att barn och unga själva behöver få information om omvändelseförsök och vilket stöd som finns i sådana situationer. Uppdraget ska genomföras i samverkan med Länsstyrelsen Östergötland och Jämställdhetsmyndigheten och andra aktörer som har särskild kunskap i arbetet att motverka hbtq-personers utsatthet i hederskontext.

MUCF har i detta uppdrag valt att undersöka stödbehovet för hbtq-personer – och inte hbtqi-personer – som lever med utsatthet i hederskontext. Anledningen till att personer med intersexvariation inte inkluderas i uppdraget är att detta avser personer med medfödda avvikelser i könsutvecklingen. Det gör att deras utsatthet snarare bedöms bestå av brister i hälso- och sjukvård, än av våldsutsatthet och sociala påtryckningar att förändra sig eller anpassa sig till familjens och släktens föreskrivna normer kring sexualitet och könstillhörighet.

Utredningen ska bland annat ge svar på vilken typ av stöd som finns tillgängliga för unga hbtq-personer som lever i familjer med hedersnormer, och behovet av att utveckla olika typer av insatser så att de möter de ungas behov. Fokus ligger på de ungas erfarenheter och vilket stöd de själva efterfrågar för att hantera sin situation.

För att tillse att unga hbtq-personer får information om vart de kan vända sig för att få stöd vid utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck samt omvändelseförsök, har en informationskampanj genomförts. UMO har i samarbete med MUCF upprättat en sida med information om hedersrelaterat våld och förtryck och hbtq-personers erfarenheter av att leva i familjer med hedersnormer. På sidan finns information om hur man som utsatt kan söka stöd och hjälp. Affischer med budskapet om att det finns hjälp att få har skickats till landets alla högstadieskolor, gymnasieskolor och ungdomsmottagningar. Arbetet med informationskampanjen och dess spridning redovisas i en enskild rapport.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att öka kunskapen om unga hbtq-personers behov av stöd och hjälp vid utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, samt öka förståelsen för de hinder och utmaningar som föreligger för att de ska få det stöd de är i behov av.

Frågeställningar:

- Vilka erfarenheter beskriver unga hbtq-personer i hederskontext av att söka stöd och hjälp?
- Vilket behov av stöd och hjälp beskriver unga själva att de har?
- Vilket stödbehov ser yrkesverksamma hos målgruppen och hur ser deras förutsättningar ut för att möta det behovet?

Metod och material

Den här rapportens resultat är baserat på material som består av skriftliga anonyma berättelser och intervjuer med unga hbtq-personer som har vuxit upp med hedersnormer, samt intervjuer med yrkesverksamma i stödverksamheter, på skyddade boenden, på resursteam heder och socialtjänsten.

I uppdraget har MUCF strävat efter att lyfta ungas röster, men målgruppen har varit svår att nå. Unga avser i det här hänseendet personer 16–29 år. Intervjupersonerna var vid intervjutillfällena/inskickandet av skriftliga berättelser 19–26 år. Rapportens analys utgår från 23 intervjuer med yrkesverksamma som möter unga hbtq-personer i hederskontext, fem intervjuer och tre skriftliga berättelser från unga hbtq-personer som har levt eller lever i familjer med hedersnormer. Tre av intervjuerna med unga genomfördes i samband med materialinsamlingen till MUCF:s föregående rapport ”Det får inte Existera” (2024).

Definitioner och begrepp

Hedersrelaterat våld och förtryck

MUCF utgår från de definitioner av hedersrelaterat våld och förtryck som används av regeringen och Jämställdhetsmyndigheten. I dessa definitioner tydliggörs att hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starka ”patriarkala och heteronormativa föreställningar” och syftar till ”att upprätthålla gemensamma normer och värderingar som råder i den egna familjen/släkten eller ett större kollektiv”. Detta innebär att individens valmöjligheter är begränsade till det som anses gynna familjen eller släkten, eftersom individens agerande påverkar hela familjens/släktens anseende eller heder. Det tar sig ofta uttryck i kontroll av kvinnors och

flickors sexualitet, men kan också drabba män och pojkar. Med den här förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck är isärhållandet av kvinnor och män, och obligatorisk heterosexualitet, viktiga principer som upprätthåller familjens, släktens eller gruppens heder. Det innebär att även hbtq-personers uttryck, beteende och sexualitet måste kontrolleras för att upprätthålla hedern oavsett kön, könsidentitet och könsuttryck. Hedern upprätthålls med hjälp av fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt våld såsom misshandel, hot, skuldbeläggande, utfrysning, isolering och sexuella övergrepp. Det kan också handla om försummelse och begränsade möjligheter till privatliv, som att delta i utbildning, arbetsmarknad eller sociala sammanhang. Fler exempel på metoder för att upprätthålla hedern är barnäktenskap och andra tvångsäktenskap, kvinnlig könsstympning och att skicka barn och unga utomlands i syfte att kontrollera dem.

Omvändelseförsök

I MUCF:s kartläggning av utsattheten hos unga hbtq-personer för så kallad omvändelseterapi, påpekades särskilt att det inte fanns någon allmänt accepterad definition av begreppet (MUCF 2022). Baserat på de erfarenheter som MUCF tog del av under arbetet med uppdraget, den existerande forskningen och resultat från organisationers rapporter, beslutade myndigheten att använda begreppet omvändelseförsök som definieras på följande sätt: ”försök att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill”. Denna definition används även i detta uppdrag.

Definitioner för att beskriva sexuell läggning och identitet

- **Hbtq** – är samlingsnamn för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer som identifierar sig med queera uttryck och identiteter.
- **Sexuell läggning** – handlar om vilket eller vilka kön de har som en person blir förälskad i, attraheras av eller har sexuella relationer med.
- **Heterosexuell** – är en person som blir kär i eller attraherad av människor av annat kön än en själv.
- **Homosexuell** – är en person som blir kär i eller attraherad av människor av samma kön som en själv.
- **Bisexuell** – är en person som blir kär i eller attraherad av människor oavsett kön.

- **Heterocisnorm** – är den norm som förutsätter att alla människor är heterosexuella och cispersoner. Det vill säga att alla definierar sig som det juridiska kön de tilldelades vid födseln och har relationer och bildar familjer med personer av så kallat motsatt kön. Heterocisnormen utgår från att det endast finns två kön.
- **Hbtq-fobi** – är ett samlingsbegrepp för negativa attityder, ideologier, uppfattningar och värderingar mot personer som tolkas som eller är hbtq-personer. Ibland används exempelvis orden homo-, bi- eller transfobi då det handlar om särskilda grupper inom hbtq-gruppen.
- **Internaliserad hbtq-fobi** – är ett samlingsbegrepp för negativa attityder, ideologier, uppfattningar och värderingar kopplade till hbtq-personer, som hbtq-personer upplever gentemot sig själva. Ibland används exempelvis begreppen internaliserad homo-, bi- eller transfobi då det handlar om särskilda grupper inom hbtq-gruppen.

Stöd och hjälp för hbtq-personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Socialtjänsten har ansvar för att ge stöd till dem som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Socialtjänsten blir varse om individers misstänkta utsatthet för våld och förtryck genom inkommande orosanmälningar. Myndigheter som arbetar med barn är skyldiga att anmäla sin oro till socialtjänsten. En orosanmälan kan även göras för personer som är över 18 år, men det finns ingen lagstadgad skyldighet att göra en orosanmälan för myndiga personer. När en orosanmälan nått socialtjänsten inleds oftast en utredning för att kartlägga behovet av stöd och akut hjälp. Utredningen kan resultera i att den utsatta beviljas olika stöd och insatser. Insatserna kan bestå av exempelvis placering på boende eller öppenvårdsinsatser så som samtalsstöd.

Skyddat boende är en tillfällig boendeinsats som socialtjänsten kan bevilja den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp.

Det finns flera **civilsamhällesorganisationer** som arbetar för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och för att främja hbtqi-personers rättigheter. Civilsamhället stöttar även personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck på olika sätt. Det finns exempelvis civilsamhällesorganisationer som bedriver skyddat boende och stödverksamheter så som samtalsstöd på en fysisk mottagning, via telefon och chatt. Civilsamhällesorganisationer kan också bistå hjälp i kontakt med myndigheter och vara stöd vid rättegångar.

Den **nationella samordningen mot hedersrelaterat våld och förtryck (NSHRV)** är en del av Jämställdhetsmyndigheten. NSHRV ansvarar för att samordna det nationella arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. I uppdraget som nationell samordnare ingår bland annat

att stödja länsstyrelserna i deras uppgifter om hedersrelaterat våld och förtryck med fokus på införandet av nationella myndigheters kunskapsstöd, arbetssätt och metoder i regionala och lokala verksamheter.

Regionala resurscentra finns runt om i landet för att ge stöd när det handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Hit kan både barn och vuxna vända sig, men också yrkesverksamma. Regionala resurscentra erbjuder råd och stödsamtal för både barn och vuxna. De kan
också erbjuda personer som är i behov av mer omfattande stöd en direktkontakt med rätt myndighetsutövande enhet i respektive kommun eller stadsdel. Det kan vara polisen, hälso- och sjukvården eller socialtjänsten.

Regionala resurscentra ska utöver uppdraget att ge stöd till utsatta även tillhandahålla stöd och vägledning till yrkesverksamma i länet som möter utsatta. Det gäller framför allt yrkesverksamma inom socialtjänst, skol- och fritidsverksamhet, polis- och åklagarmyndighet och inom hälso- och sjukvården.

Unga hbtq-personer i hederskontext har svårt att be utomstående om hjälp

MUCF har i en tidigare rapport – ”Det får inte existera” – beskrivit hur utsattheten ser ut för unga hbtq-personer i hederskontext (MUCF 2024). För majoriteten av informanterna som deltog i undersökningen var kontroll, begränsningar och våld en del av vardagen under hela uppväxten. De hade vuxit upp i en kontext där det var starkt tabubelagt att bryta mot heterocisnormen och förknippat med risk för våldsutsatthet. Därför försköt de sina känslor, dolde sin sexuella läggning/könsidentitet och levde ett dubbelliv under många års tid. De internaliserade familjens hbtq-fobi, utvecklade ett självförakt och uppfattade att de förtjänade kränkande behandling. När deras sexuella läggning eller könsidentitet blev känd för familjen blev de socialt uteslutna från familjens gemenskap och vissa utsattes dessutom för våld, hot och omvändelseförsök. Trots att dessa unga led svårt under uppväxten så övervägde de flesta inte att be utomstående om hjälp. De som sökte hjälp gjorde det i ett akut läge där de behövde omgående skydd för att inte riskera grovt eller dödligt våld, tvångsgifte eller att föras utomlands mot sin vilja. I detta avsnitt beskriver vi några av anledningarna till att unga hbtq-personer i hederskontext inte söker stöd och hjälp, men också utmaningarna för omgivningen att upptäcka deras utsatthethet.

Unga döljer och förnekar missförhållanden i hemmet

Trots erfarenheter av våld, förtryck och kontroll är det för många unga som lever i hederskontext otänkbart att berätta om missförhållanden i hemmet för utomstående. Enligt tidigare forskning utgör skuld, skam, hedersnormer och rädsla för konsekvenser hinder för att unga ska söka stöd och berätta om sin utsatthet. Det kan också vara känslomässigt svårt att inse att närstående personer som ens föräldrar kan utsätta en för våld, tvång, frihetsberövande och andra kränkande handlingar (Jämställdhetsmyndigheten 2023). Unga kan dessutom själva känna skuld för att de inte förmår att leva enligt föräldrarnas förväntningar, och i någon mån tänka att de förtjänar våld och kränkningar. Eftersom våldet till stor del kan vara normaliserat kan unga ha svårt att se sin utsatthet. Andra orsaker till att unga har svårt att berätta om sina problem för utomstående är att lojaliteten till familjen, trots våldsutsattheten, är stark och att de räds att utsättas för ökat våld om deras familjer informeras om att de sökt hjälp (Baianstovu m.fl. 2019, Jämställdhetsmyndigheten 2023, Myndigheten för vård- och omsorganalys 2023). Förtroendet för myndigheter är generellt lågt hos målgruppen och unga hbtq-personer som lever i familjer med hedersnormer kan också vara övertygade om att det inte finns någon lösning på deras problem. De ser det därför inte som meningsfullt att söka stöd och hjälp. Skammen över att vara hbtq-person är dessutom en stark orsak till att de unga slår vakt om sin hemlighet och går miste om det stöd de skulle behöva (MUCF 2024). Studier visar vidare att unga personer i hederskontext är rädda för att bemötas med fördomar och rasism och att det är en anledning till att de inte söker stöd och hjälp. Trots att det är vanligt att dölja sin våldsutsatthet och förhållandena i hemmet för utomstående, så ger dessa unga uttryck för sitt dåliga mående på andra sätt som omgivningen ofta uppmärksammar.

Unga får stöd och hjälp utifrån symptom på våldsutsatthet

De unga hbtq-personer MUCF har mött beskriver att de har mått väldigt dåligt under uppväxten. Rädslan för konsekvenserna av att avslöjas som hbtq-person i en kontext där det är förknippat med risk för våldsutsatthet, och självföraktet de känt för sin sexuella läggning eller könsidentitet samt oron inför framtiden, har orsakat psykiskt lidande.

Detta har bland annat tagit sig uttryck i depressioner, ångest, ätstörningar, utåtagerande beteende och hög skolfrånvaro och uppmärksammats av skolpersonal och andra vuxna. Det är vanligt att unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck har en pågående kontakt med till exempel elevhälsan, ungdomsmottagningen eller BUP för sin psykiska hälsa. I dessa möten berättar den unga i regel inte om förhållandena hemma och de yrkesverksamma känner därför inte till den ungas utsatthet i relation till heder (Länsstyrelsen Skåne 2024). Fokus och behandling ligger därför på symptomen för psykisk ohälsa, medan hjälp och stöd för utsatthet för våld och förtryck uteblir.

MUCF har tagit del av flera fall där unga hbtq-personer varit i kontakt med skolpersonal, vården, BUP, ungdomsmottagningen, psykiatrin eller socialtjänsten på grund av sitt dåliga mående. De ungas erfarenheter är att fokuset i dessa möten legat på symptomen av våldsutsatthet och kontroll, så som utåtagerande beteende, depression och ätstörningar, och inte på våldsutsattheten i sig. De unga beskriver att de själva har haft svårt att berätta om sina hemförhållanden eller aktivt dolt dem, eller att de inte själva förstod att de var våldsutsatta. Många unga ser det som otänkbart att på eget initiativ berätta något som får familjen att framstå i dålig dager och som riskerar att skada deras heder. Om frågor som skulle kunna öppna upp för samtal om hot, våld och begränsningar uteblir i möten med professionella, så förblir också tystanden kring ämnet.

Ahmed, en homosexuell kille, berättar att han kontinuerligt hade samtal med skolkuratorn under högstadiet, men hedersnormer var inte något de pratade om. Att Ahmed började träffa skolkuratorn berodde på att socialtjänsten fått in en orosanmälan om att Ahmed utsattes för våld i hemmet, efter att Ahmeds yngre syskon anförtrott sig till en lärare. Ahmed hade utsatts för psykiskt och fysiskt våld under en längre tid av sin pappa för att han betedde sig som en ”jävla bög”. Men Ahmed ville inte att familjen skulle råka illa ut och förnekade därför sin våldsutsatthet när polisen förhörde sig om hans situation. Hos skolkuratorn berättade han att det var lite svårt att vara den han är hemma, men han försökte släta över syskonets berättelse. Kuratorn var ”snäll” men förde inte in samtalen på normer, hbtq-frågor, psykiskt våld eller heder. Ahmed själv uppfattade inte sin egen utsatthet som så allvarlig eftersom de fysiska skador han fått till följd av pappans våld inte handlade om mer än rodnader och blåmärken. Han beskriver att han skulle behövt hjälp att förstå sin utsatthet och stöd i att närma sig frågor kring kontroll, begränsningar, normbrott och konsekvenserna av det. Han fortsatte att må väldigt dåligt under hela gymnasiet men sökte inte stöd igen, eftersom han inte såg att det skulle kunna förändra hans situation eller hans relation till familjen. Ahmeds berättelse tyder

på att kunskapen kring hedersrelaterat våld och förtryck varit bristande hos de vuxna i hans omgivning, och att han därför inte fått det stöd han behövde för att bearbeta sina trauman och hjälp att leva utan förtryck och våld.

Adams berättelse visar också på det omgivande samhällets brister i att förstå hur hedersförtryck tar sig uttryck. Adam växte upp i en starkt religiös familj och isolerades från det sekulära samhället. Efter år av självskadebeteende och misslyckade försök att göra sig av med sin homosexualitet begick Adam ett självmordsförsök. Han blev efter det inlagd på psykiatrisk avdelning men fick aldrig frågan om familjerelationer, religiös tillhörighet eller sexuell läggning under sina samtal med läkare. Han ville inte själv ta upp orsakerna till sitt dåliga mående eftersom han inte hade förtroende för att någon skulle förstå hans situation. Han fick därför heller inte hjälp att bearbeta det trauma det innebar för honom att vara homosexuell i en kontext där detta var tabubelagt och bestraffades med social uteslutning. Adam var innan sitt självmordsförsök övertygad om att det inte fanns någon hjälp att få och att ingen skulle förstå hans situation och utsatthet. Fokuset på att behandla symptomen på hans depression, utan att gräva djupare i orsakerna till den, bekräftade hans uppfattning om att han inte skulle kunna få det stöd han behövde.

Betydelsen av förtroendefulla relationer när hoten ökar

Även fast unga hbtq-personer vittnar om att deras utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck inte fångats upp under skolåren, så lyfter flera av dem vikten av att vuxna i deras omgivning har uppmärksammat deras mående och brytt sig om dem. Att de haft etablerade och förtroendefulla relationer med vuxna som vill dem väl har gjort att de har haft någon att vända sig till när de varit i behov av akut skydd och hjälp. Två av MUCF:s informanter, Aisha och Farah, vittnar om att de förtroendefulla relationer de under lång tid byggt upp till skolkuratorn och terapeut var avgörande för att de skulle söka hjälp hos socialtjänsten när deras liv var i fara.

Aisha levde med starka hedersnormer och var från tidig ålder hårt kontrollerad i vilka hon fick umgås med och hur hon klädde sig. Hon blev både psykiskt och fysiskt misshandlad av sina föräldrar för normöverträdelser. När Aisha insåg att hon var lesbisk såg hon en fasansfull framtid framför sig, där hon antingen skulle behöva leva med en man som familjen utsett eller leva skyddat från familjen. Hon blev deprimerad, utåtagerande och fick ätstörningar. Skolan uppmärksammade hennes dåliga mående och hon hade under en längre tid kontakt med skolkuratorn och ungdomsmottagningen. Aisha berättade inte om våldet hon utsattes för hemma eller om sin oro inför framtiden, eftersom hon var övertygad om att det inte fanns något någon annan kunde göra för att förändra hennes situation. Hon beskriver att de vuxna hon mötte brydde sig om henne och ville hjälpa henne, men de ställde inte frågor som visade att de hade kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och därför kändes det omöjlig för henne att närma sig ämnet. Särskilt eftersom föräldrarna var omtyckta av omgivningen och hade god kontakt med skolan. Det var först när hennes föräldrar fattade misstankar om att

hon var homosexuell och hon hotades till livet som hon berättade om sin rädsla för familjen för skolkuratorn, som i sin tur kontaktade socialtjänsten. Därefter placerades hon på skyddat boende. Trots att Aisha önskar att skolkuratorn hade varit insatt i hedersfrågan och hjälpt henne att öppna upp sig tidigare och förbereda henne känslomässigt på ett uppbrott från familjen, så menar hon att kontakten med skolkuratorn var avgörande för att hon skulle få hjälp hos socialtjänsten. I hennes fall var kuratorn och det förtroendet som byggts det som möjliggjorde att hon snabbt fick rätt typ av hjälp. Hon tror inte att hon hade förmått att kontakta socialtjänsten på egen hand.

Farah var också hårt hållen hemma och utsatt för våld och förtryck av familj och släkt. Hon led av depression under skoltiden, och träffade under olika perioder skolkuratorn. Skolkuratorn bekräftade att den hårda kontrollen och de begränsningar Farah levde under ”inte riktigt var ok”, men hon problematiserade inte hennes situation mer än så eller undersökte Farahs våldsutsatthet eller behov av skydd. Farah fortsatte att må dåligt och under tonåren fick hon erbjudande om att genomgå en traumabehandling för att bearbeta upplevelser från kriget hon och hennes familj hade flytt ifrån. Trots att hon inte svarade på behandlingen som förväntat, så uppkom inte frågor kring om Farah var utsatt för våld i sin dåvarande situation. Farah berättade inte heller om hur hon hade det hemma eftersom hon hade normaliserat sin situation och hon inte förstod hur våldsutsatt hon var. Efter avslutad behandling utsattes Farah för ett våldtäktsförsök. Hon var väldigt rädd för att detta skulle komma till familjens kännedom och att hon skulle skuldbeläggas för övergreppet och föras utomlands, tvingas till giftermål eller i värsta fall dödas för att hon skadat familjens heder. I sin desperation och rädsla kontaktade hon sin traumaterapeut, och tillsammans vände de sig till socialtjänsten. Farah placerades omgående på skyddat boende. Farah berättar att hon önskar att hennes utsatthet hade uppmärksammats tidigare, eftersom hon led av familjens förtryck under hela sin barndom. Hon var inte medveten om att det fanns hjälp att få. Hon tror att hon hade sökt skydd tidigare om hon känt till att samhället kunde erbjuda ett sätt att komma bort från familjen.

Berättelserna visar att dessa ungas mående inte gått vuxna obemärkta förbi, men att vuxna i de ungas närhet inte förmått att se bakomliggande orsaker till deras psykiska ohälsa. Det är först när de unga uttryckligen bett om hjälp som de vuxna mobiliserat krafter för att de unga ska få skydd, och i vissa fall har de inte ens i det läget förstått allvaret i situationen. Samtidigt visar fallen med Aisha och Farah att deras redan etablerade relationer med vuxna i deras omgivning var viktiga för att få skydd. Varken Aisha eller Farah tror att de hade sökt hjälp hos socialtjänsten på egen hand. Dels för att de inte visste hur de skulle gå till väga, dels för att de kände en rädsla och oro för vad det skulle innebära. Genom stöd av en vuxen de hade förtroende för, som stod vid deras sida under processen, var det lättare. Samtidigt berättar alla unga som MUCF intervjuat att de önskat att deras utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck fångats upp under skoltiden och att de skulle ha fått hjälp att prata om sin situation innan ett akut uppbrott från familjen var nödvändigt. Många av de unga önskar att de kunde berätta om sin utsatthet för vuxna utan att socialtjänsten kopplas in, eftersom det finns en stor rädsla för vad det innebär både för dem själva och deras familjer.

Unga vill hålla Socialtjänsten utanför sina problem

Utifrån intervjuer med yrkesverksamma och unga hbtq-personer är det ovanligt att unga söker sig direkt till socialtjänsten för att få stöd och hjälp.[1] För att socialtjänsten ska upptäcka unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck krävs ofta att andra verksamheter uppmärksammat den unges situation och gjort en orosanmälan.[2] Detta innebär att om kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck brister hos vuxna som möter unga i sitt arbete, så går unga utsatta personer miste om stöd och hjälp. Men även om kunskapen är hög hos den vuxna så finns det ofta ett starkt önskemål från den unga att hålla socialtjänsten utanför.

Yrkesverksamma på stödmottagningar och skolor vittnar om att de unga vet vad de inte ska nämna, som fysiskt våld, för att undvika att socialtjänsten kopplas in. De unga är medvetna om att socialtjänsten är skyldiga att informera familjen om att ett ärende öppnats, och för många unga är det förknippat med risker om ökat våld och kontroll. Detta gör att de unga väntar med att söka hjälp tills de är 18 år, då föräldrar inte informeras om kontakten. Generellt pekar vårt material vidare på att de unga inte kontaktar socialtjänsten förrän de akut behöver skydd.

Undersökningar bekräftar att det finns en stor oro i att involvera socialtjänsten, och att barn har behov av att förstå hur socialtjänsten arbetar och vilken typ av stöd och hjälp de kan få genom att kontakta dem (Länsstyrelsen Skåne 2024). Yrkesverksamma i civilsamhället som möter unga hbtq-personer i hederskontext berättar att de unga ofta har funderingar kring konsekvenser av att vända sig till socialtjänsten, och att de vill diskutera strategier för att hålla socialtjänsten utanför sina problem. De yrkesverksamma beskriver ett dilemma de står inför: Anonymiteten är en förutsättning för att de unga ska söka stöd hos dem, samtidigt som anonymiteten innebär att de inte kan se till att en ung person får skydd när de berättar om allvarlig våldsutsatthet. Därför ser många av de civilsamhällesorganisationer MUCF intervjuat att det finns ett stort behov av att öka förtroendet för socialtjänsten hos de unga, så att de kan få skyddande insatser när deras säkerhet är hotad.

Bristande förtroende för socialtjänsten förekommer även bland yrkesverksamma som möter barn och unga, till exempel bland fritidsledare på ungdomsgårdar. De beskriver en motvilja att kontakta socialtjänsten, trots att de mött unga hbtq-personer som de misstänker är utsatta för hedersförtryck. De menar att de själva inte har förtroende för att socialtjänsten kommer att göra det som är bäst för den unga, men de är också rädda för att svika den ungas förtroende genom att kontakta socialtjänsten. Konsekvensen skulle kunna vara att den unga helt tappar förtroende för vuxenvärlden och inte har någon att vända sig till. Berättelser från resurscenter

[1] Jämställdhetsmyndigheten konstaterar även att det är få hbtqi-personer som utsätts för våld i nära relation som söker sig direkt till socialtjänsten för hjälp vid utsatthet (2025:44).

[2] Stockholm stads kartläggning av samtliga orosanmälningar som lett till utredning 2022, visar att de vanligaste anmälarna vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck är skolan, följt av Polisen tillsammans med socialtjänsten. Andra anmälare är hälso- och sjukvård och privatpersoner (Stockholm stad 2022). Se även Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2023) rapport om socialtjänstens stöd vid hedersrelaterat våld och förtryck.

heder i olika delar av landet visar också att socialtjänsten inte alltid tar resurscentrets bedömning om en utsatt person i beaktning, och till exempel kontaktar den ungas föräldrar trots att det riskerar att öka den ungas utsatthet hemma. Det leder i regel till att den unga drar tillbaka sin berättelse och ärendet läggs då ner. Den unga kan sedan komma tillbaka till resurscentret på nytt men vägrar att låta socialtjänsten involveras. Detta beskriver resurscentren som en väldigt svår situation att hantera, eftersom den unga inte kan få det mer omfattande stöd eller skydd som resurscentret bedömer behövs, utan socialtjänstens inblandning.

Unga vågar berätta om sin utsatthet om de får vara anonyma

Unga hbtq-personer i hederskontext döljer sin utsatthet väl för omgivningen, dels av omsorg för familjen, dels för att hbtq-identiteten innebär en risk att utsättas för våld. Hbtq-identiteten i sig kan vidare vara en källa till djup skam som man inte vill att andra ska känna till. Det kan också handla om att den unga själv inte är säker på sin sexuella läggning eller könsidentitet, eller om de är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Ofta hör unga hbtq-personer av sig till civilsamhällets stödverksamheter för att de har börjat fundera över sin livssituation och de krav och förväntningar som familjen har, de begränsningar och kontroll de lever under och konsekvenserna av normbrott. För dessa unga är möjligheten att vara anonym i kontakten med civilsamhällets stödfunktioner avgörande för att de ska söka stöd.

Unga hbtq-personer som lever i hederskontext är generellt rädda för att blanda in socialtjänsten innan de är myndiga, eftersom familjen då informeras om detta. Många civilsamhällesorganisationer erbjuder den hjälpsökande att vara anonym, och både verksamheterna och de unga själva beskriver det som en viktig förutsättning för att de ska våga ta kontakt och dela med sig av sina funderingar, rädslor och oro. Särskilt viktigt verkar detta vara för personer under 18 år, eftersom de vet att yrkesverksamma som möter barn som misstänkts utsättas för våld har anmälningsplikt till socialtjänsten.

Civilsamhällesorganisationer erbjuder stödsamtal på olika sätt. Det kan ske via telefon, på chatt eller på fysiska samtalsmottagningar. Trots att de unga kan vara anonyma under samtalen, så dröjer det ofta innan de berättar om sin utsatthet. Den ungas hbtq-identitet kommer i regel inte upp förrän efter några samtal.

En viktig del i de stödjande samtalen är att den unga får perspektiv på sin situation och ett språk för att beskriva begränsningar, kontroll och våld. Att tillgodogöra sig det perspektivet och kunna sätta ord på sin utsatthet kan vara avgörande för att få rätt hjälp av ingripande myndigheter, något som vi återkommer till i avsnittet **Unga hbtq-personers erfarenheter av socialtjänstens insatser** (sidorna 24–27). För de som behöver skyddande insatser kan kontakten med stödverksamheter vidare vara avgörande för att de unga ska söka stöd och hjälp hos socialtjänsten. När de unga sökt sig till socialtjänsten är det avgörande att de blir bemötta på ett sätt som får dem att känna sig förstådda och trygga, för att de ska berätta om sin utsatthet och vilja ta emot hjälp.

Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck behöver öka hos vuxna som möter unga

Eftersom unga hbtq-personer har svårt att be utomstående om hjälp för sin utsatthet, ställer det höga krav på omgivningen att upptäcka deras utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck och vid behov lotsa dem vidare till rätt stöd och hjälp.

Resurscenter heder finns utspritt i över 15 län i landet. Centren erbjuder stöd och konsultationer till yrkesverksamma i kommuner som träffar personer som kan misstänkas vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Konsultationerna kan handla om stöd att tolka och förstå ärenden, eller råd vid risk- och skyddsbedömning. Den resursen verkar dock, utifrån de verksamma på centren som MUCF varit i kontakt med, inte utnyttjas fullt ut. Ett exempel är ett resursteam i en större kommun, där undersökningar visar att runt 20 procent av de unga lever med hedersnormer, enbart får samtal från en handfull yrkesverksamma per år. Yrkesverksamma vid resurscentren MUCF intervjuat, resonerar att anledningen till att relativt få kontaktar dem skulle kunna bero på att yrkesverksamma i till exempel skolan, inte har tillräckligt med kunskap för att upptäcka att någon skulle kunna vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. En annan anledning skulle kunna vara att hedersärenden är komplexa och svåra att hantera, och att många värjer sig för att ta i den typen av utsatthet. En tredje anledning som MUCF noterar är att en del verksamheter, så som ungdomsgårdar, inte känner till att det finns resursteam heder att vända sig till för konsultationer.

> Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att kunskapen behöver höjas hos samtliga instanser som möter individer, inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och rättsväsende. Idag brister samhället i det ansvaret (Jämställdhetsmyndigheten 2024:41).

Det offentliga stödet och socialtjänstens utmaningar i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Unga hbtq-personer som vänt sig till socialtjänsten har dåliga erfarenheter av att få hjälp. Det framgår både av RFSL:s och MUCF:s rapporter om hbtq-personer i hederskontext (MUCF 2024, Darj m.fl. 2011). Intervjupersonerna i de båda studierna beskriver att de till exempel har bemötts med oförståelse från socialtjänsten och att deras upplevelser har förminskats eller normaliserats. I flera fall har föräldrarna kopplats in direkt även om de unga uttryckt att de inte vill det. MUCF har tagit del av fall där socialtjänsten har försökt medla mellan föräldrar och barn för att komma till rätta med problem kring våld, begränsningar och kontroll. Det har i stället resulterat i att barnet blivit hårdare kontrollerat och bestraffat i hemmet. Det har också bidragit till att våldet normaliserats för de unga genom att deras utsatthet inte tagits på allvar.

Andra erfarenheter handlar om att bli placerad i ett fosterhem med en fosterförälder med samma kulturella bakgrund som den egna familjen, vilket gjort att de unga utsatts för liknande kommentarer och kontroll som av sina egna föräldrar. En av tjejerna i MUCF:s undersökning blev placerad i familjehem men tvingades till fortsatt kontakt med familjen och blev därför fortsatt kontrollerad och utsatt för psykiskt våld. Efter några månader återfördes hon till familjen mot sin vilja, där våldet och kontrollen eskalerade och hon isolerades i hemmet under flera års tid.

Ytterligare hinder för att få hjälp som beskrivs i RFSL:s rapport Hbt och heder (2011) är att de intervjuade enbart kan söka hjälp i hemkommunen. Att stanna i hemkommunen kan innebära en större risk för utsatthet bland personer som lämnat familjens hem. Eftersom det inte finns motsvarande tillgång till mansjourer som kvinnojourer har killar inte tillgång till hjälp i samma utsträckning som tjejer. En annan utmaning som lyfts i rapporten är att det kan vara svårt för en partner till en person som tvingas fly från sin familj att få stöd. Dels för att det saknas boenden för par, dels för att det saknas kompetens att bedöma vilken hotbild som finns mot partnern till en person som utsätts för hedersrelaterat våld (Darj m.fl. 2011).

Samtliga yrkesverksamma som myndigheten intervjuat inom ramen för detta uppdrag, lyfter att myndighetsutövare ofta saknar kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. Den okunskapen gör att utsatta ungdomars situation missbedöms och att de inte får den hjälp och det skydd de behöver, vilket även unga själva vittnar om. Detta förstärker bilden av att det inte finns hjälp att få och riskerar att medföra att unga fortsätter att leva i utsatthet för att de upplever att de inte har något annat alternativ.

Ojämn kunskapsnivå, bristande rutiner och osäkerhet kring hedersärenden

I samtal med yrkesverksamma och socialtjänsten framgår att det är komplicerat och svårt att avgöra om en hjälpsökande är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck eller om det handlar om annan typ av familjeproblematik. MUCF har mött unga hbtq-personer som vittnar om att socialtjänsten missbedömt allvaret i deras situation, eller att deras utsatthet tolkats som osämja mellan föräldrar och tonårsbarn i stället för ett pågående våld och förtryck. De har i dessa fall erbjudits familjebehandling eller placering hos en släkting under en period, vilket inneburit att den unga har utsatts för ökad kontroll av sina föräldrar och upplevt att de står helt utan möjlighet till stöd från samhället (se även Jämställdhetsmyndigheten 2023).

Utifrån MUCF:s material kan dessa typer av felbedömningar grundas i bristande kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och hur dessa ärenden ska hanteras. Flera yrkesverksamma beskriver att det saknas tydliga rutiner kring hur de ska arbeta för att avgöra och upptäcka om ett ärende handlar om utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Vissa socialsekreterare MUCF intervjuat har tagit del av utbildningsdagar kring temat heder, medan andra inte gjort det.

Majoriteten av de socialsekreterare MUCF intervjuat beskriver att de själva upplever att de har god kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. Den kunskapen har de inte fått formellt genom arbetsplatsen, utan det beskrivs som en kunskap de byggt upp över tid och genom att de hanterat flera hedersärenden genom åren, samt att de själva har haft ett intresse i frågan och läst på kring ämnet. Hos dessa socialsekreterare finns en oro över att andra, framför allt yngre och mindre erfarna kollegor, missar att ärenden de hanterar handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Bristen på organiserade och strukturerade fortbildningar och tydliga rutiner medför en risk för att inte upptäcka att ett ärende handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Flera MUCF har pratat med tar spontant upp att de förvånas över att deras nyutexaminerade kollegor generellt har väldigt låg kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. De önskar att socionomutbildningen förberedde blivande socionomer på att möta personer som lever i hederskontext. Någon tar även upp att de uppfattar att vissa kollegor förminskar och relativiserar utsattheten för hedersrelaterat våld och förtryck för att de själva kommer från en kontext där hedersnormer upprätthålls eller för att de inte vill uppfattas som främlingsfientliga. Den generella uppfattningen bland de intervjuade är också att kunskapen kring hbtqi-frågor och vad det innebär att vara hbtq-person i en hederskontext generellt är för låg i yrkeskåren.

Flera av de MUCF pratat med bedömer att hjälpen och stödet som erbjuds den hjälpsökande till stor del är avhängig vilken socialsekreterare som hanterar ärendet. Som exempel förklarar en socialsekreterare att om en ung person berättar om hbtq-fientlighet i familjen, måste man ha kunskap om heder och ställa rätt frågor för att kartlägga de risker den unga står inför, och inte lämna det vid att det ”bara handlar om att familjen kommer från en kultur som inte är öppen för hbtq-frågor”. Yrkesverksamma vid landets resurscenter heder och vid stöd-

mottagningar delar bilden av att kunskapsnivån inom socialtjänsten är ojämn och individbunden, och att den hjälp en ung person får kan se väldigt olika ut beroende på vem som hanterar ärendet. En yrkesverksam vid ett resursteam heder beskriver att en ung person kan försättas i en situation med fortsatt våldsutsatthet om handläggaren har låg kunskap om heder:

> **”Det beror på vilken handläggare [som hanterar ärendet]. Ibland beror det på vilken kommun. I vissa kommuner vet man hur det har varit tidigare och känner att det inte finns hopp. Det handlar både om kostnadsfråga och kompetens. Eller att man förringar risker: ”Det är en hederskultur, det är så” och att de erbjuder frivilliga insatser först. Och att man ska erbjuda familjehemsplacering först och se om det finns någon moster eller morbror som kan ta emot, och då handlar det om att man inte riktigt förstår. Eller att man inte gör någon riskbedömning, utan går lite på magkänsla fast utan kunskap.”**

Att kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck är individbunden och riskerar att påverka vilken typ av stöd en utsatt person i hederskontext får, bekräftas av andra undersökningar. En rapport från Göteborgs stad visar att många som arbetar med hedersärenden är relativt nyutexaminerade och har begränsad kunskap och erfarenhet av att möta hedersproblematik (Göteborgs stad 2020). Andra studier visar att en allt större del av socialtjänstens handläggare är unga och att många nyutexaminerade socionomer börjar sitt yrkesliv med att arbeta med barn och unga inom socialtjänsten.

En socialtjänsthandläggares brist på kunskap om hedersproblematik och erfarenhet i att möta utsatta personer kan leda till att en ung utsatt person utsätts för fara, exempelvis genom att föräldrar kontaktas utan att en skyddsbedömning först gjorts (Göteborgs stad 2020, Jämställdhetsmyndigheten 2022). Kompetensbrist kan även leda till att det saknas skriftliga rutiner, handlingsplaner och stöd för att implementera arbetssätt som säkerställer att hjälpsökande inte utsätts för fara och får den hjälp de är i behov av, vilket framträder i de vittnesmål MUCF tagit del av.

De unga behöver tid och stöd i att sätta ord på sin utsatthet

Som beskrivet krävs det god kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck för att upptäcka unga hbtq-personers utsatthet och avgöra vilken typ av insats som behövs. MUCF:s intervjupersoner beskriver även att det krävs anpassade arbetssätt som skiljer sig från ärenden som rör annan typ av familjeproblematik när man hanterar hedersärenden.

De mer erfarna socialsekreterarna MUCF har intervjuat berättar att de har byggt upp kompetens över tid och är tryggare i att ta olika typer av beslut som de menar att yngre kollegor inte vågar göra. De beskriver att de kan se ”mellan raderna”, och förstå när ett ärende handlar om heder även när den unga inte ger tydligt uttryck för det, för att de har mött tillräckligt många i den situationen. En socialsekreterare berättar att hon inte öppnar ett ärende direkt när hon möter

en ung person som befaras vara utsatt i hederskontext. På så sätt kan hon ge den unga tid att berätta om sin situation och skapa sig en bild av vilken typ av insats som krävs. Hon understryker vikten av att ge den unga tid att bygga upp sin berättelse successivt. Det kräver flexibilitet hos socialsekreteraren och en trygghet i att frångå vanliga handläggningsrutiner. Men det krävs även en chef som har förståelse för anpassade arbetssätt i ärenden som misstänks handla om heder.

Yrkesverksamma som arbetar på stödmottagningar, lyfter att de unga tenderar att förminska sin egen utsatthet. De menar därför att man generellt kan förutsätta att situationen för den unga är värre än vad den unge själv beskriver det som. Söker sig en ung person till socialtjänsten så är situationen i regel allvarlig, men den unga kan trots det behöva tid och stöd för att kunna sätta ord på sin utsatthet. Yrkesverksamma på stödfunktioner och på resurscenter heder lyfter att socialtjänsten oftast inte har den tid att avsätta som krävs för den unga att öppna upp sig. En berättelse om utsatthet kan ändras på vägen i takt med att den unge får insikt om sin situation, släpper garden och vågar berätta om våld. En berättelse kan också ändras i samband med att den unga utsätts för påtryckningar som gör att den blir rädd och drar tillbaka sin historia. Dessa förändringar innebär inte att den ungas berättelse ska betraktas som mindre trovärdig. Här är det också viktigt att kunna mötas och förstå den ungas situation. Det som definieras som våld utifrån en yrkesverksams perspektiv kan uppfattas som ett rättmätigt tillrättavisande för den unga, och den unga kan därför sakna språk för och perspektiv på sin utsatthet.

Civilsamhällesorganisationer och stödverksamheter beskriver att de fyller en viktig funktion i att hjälpa den unga att sätta ord på sina känslor, erfarenheter och utsatthet och förbereda dem på hur de ska prata om sin utsatthet hos socialtjänsten så att de ska få rätt stöd och hjälp. MUCF har tagit del av ungas erfarenheter av att inte förmå beskriva sin utsatthet ”på rätt sätt” hos socialtjänsten. Den unga har därför gått miste om det skydd de behövt från våld och förtryck. MUCF betraktar förmågan att översätta sin utsatthet till ett språk som aktiverar rätt typ av insats som ett stort ansvar att lägga på en ung utsatt person.

Unga hbtq-personers erfarenheter av socialtjänstens insatser

MUCF har tagit del av unga hbtq-personers erfarenheter av att söka hjälp hos socialtjänsten. Några av informanterna beskriver sin tacksamhet till socialtjänsten för att de fått skydd från familjens våld. Andra har upplevt att socialtjänsten inte förstått deras situation och att de därför gått miste om de insatser de varit i behov av. Detta har fått allvarliga konsekvenser för dem. Här nedan berättar vi om två av fallen.

Ett fall handlar om Amir, en homosexuell kille som beskriver att han sedan barnsben blivit slagen, hånad och på olika sätt fysiskt och psykiskt straffad för att han enligt familjen uppför sig för feminint. Under tonåren fick Amir god kontakt med en fältassistent med samma

kulturella ursprung som han själv. Amir beskriver att det var den uppmärksammande fältassistenten, och hennes bekräftande samtal, som fick honom att inse att han befann sig i en ohållbar och riskfylld situation som han behövde hjälp att ta sig ur. Hon uppmuntrade honom att ta kontakt med socialtjänsten. Som så många andra unga personer i hederskontext, väntade Amir med att kontakta socialtjänsten tills han fyllt 18 år för att undvika familjens inblandning.

Hos socialtjänsten berättade Amir om det psykiska våldet och hoten han levt med under flera år för att familjen uppfattade hans sätt att vara som för feminint. Trots att hans socialsekreterare frågade om fysiskt våld kände Amir inte att han kunde berätta om slagen och det bestraffande våld som framför allt hans pappa utsatt honom för sedan han var liten. Han var orolig för att det skulle leda till att han blev utsatt för ökat våld hemma och att familjen skulle råka illa ut. Amir uppfattade även att hans socialsekreterare inte hade kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, vilket försvårade det för honom att berätta om hur han hade det:

> **”Jag berättade mycket, men inte allt. I efterhand kanske jag känner att jag borde ha gjort det. Jag berättade om det psykiska våldet och hoten. Jag berättade att pappa hotade med att skära öronen av mig om jag håller på så här en gång till eller ’jag kommer att sätta mina händer i din hals så att du inte kan andas’. Det var såna brutala hot. Den biten kände socialtjänsten till. Min läggning visste de. Men jag sa aldrig att jag blev fysiskt misshandlad […]. De hade för lite kunskap. De hade nog inte koll på våld i nära relation ens.”**
>
> Amir

Socialtjänsten bedömde att Amir inte var i behov av skydd, men han fick erbjudande om hjälp att skriva in sig i en ny kommun och ett underhållsstöd för att komma bort från familjen. Amir flyttade som nybliven 18-åring till en ny stad, men fick varken praktisk hjälp eller känslomässigt stöd i att finna sig till rätta. Han hade svårt att planera sin ekonomi och det underhållsstöd han beviljats tog snabbt slut. Det låg också på hans ansvar att ordna ett boende, vilket han beskriver som en omöjlig uppgift utan kontakter. Efter några månader upplevde han att han inte hade något annat alternativ än att flytta tillbaka hem till familjen:

> **”Vi gjorde en plan på att flytta. Men jag blev tvungen att hitta lägenhet själv, och jag hittade ett rum […]. Men det blev strul. Efter att jag hade bott i [stad i södra Sverige] i några veckor fick jag ett telefonsamtal från min hemkommun och de sa att jag bodde i en lägenhet utan bygglov och att jag bodde svart, och därför kunde socialtjänsten inte hjälpa mig så länge jag bodde där. Så jag visste inte vad jag skulle göra. Som nybliven 18-åring, är det typ omöjligt att hitta en lägenhet själv. Så alternativet jag fick var att flytta hem igen eller hitta ett nytt boende på två veckor […]. Jag hade inget alternativ än att åka hem igen, det är omöjligt att hitta lägenhet på så kort tid i den staden, på bara två veckor […]”**
>
> Amir

> **”Hur var det när du kom hem igen?**
>
> Intervjuare

> **”Alltså, det var inte bra… Jag fick så mycket stryk den kvällen att jag knappt kunde andas. Det var riktigt jävla hemskt.”**
>
> Amir

Amirs berättelse visar att socialtjänsten inte förstått den utsatthet han levde under eller den fara det innebar för honom att återvända till familjen. Amir var efter den erfarenheten övertygad om att det inte fanns hjälp för honom att få, och levde under familjens våld och förtryck i flera år. När han var 21 år avslöjades hans homosexualitet för pappan vilket ökade hotbilden mot honom. Amir fruktade för sitt liv. Han tog åter kontakt med den fältassistent han hade förtroende för. Hon uppmanade honom att berätta om det fysiska våldet och hoten kopplade till hans sexuella läggning för att få adekvat hjälp hos socialtjänsten. När Amir berättade om det fysiska våldet bedömdes han vara i behov av skydd och placerades på ett skyddat boende långt från familjen. Han fick han inte det stöd han behövde för att leva i trygghet under sin skyddsplacering, vilket vi återkommer till i avsnittet **Svek, otrygghet och rädsla under skyddsplacering** (sidorna 30–32). Amirs berättelse illustrerar att det finns en risk att socialtjänsten misstolkar allvaret i den ungas situation om denne inte förmår att berätta om sin utsatthet på ”rätt sätt”. Det var först när han uttryckligen berättade om sin utsatthet för fysiskt våld som hans situation togs på allvar.

Ett annat exempel handlar om en homosexuell tjej, Rosita, som under uppväxten var utsatt för kontroll och fysiskt och psykiskt våld av släkten och kollektivet utifrån kyskhetsnormer. Trots att hon sökte hjälp hos socialtjänsten som tonåring och beskrev sin utsatthet och familjens hårda kontroll så gjordes inte en koppling till hedersrelaterat våld och förtryck. Socialtjänsten tolkade det som att det fanns en problematik i familjen, som kunde hanteras genom familjebehandling och att Rosita placerades i familjehem under en period. Hon återfördes till familjen efter några månader, mot sin vilja. Väl hemma igen eskalerade våldet och kontrollen och hon förbjöds kontakt med omvärlden. Först i vuxen ålder lyckades hon fly från familjen. Hos en stödorganisation fick hon hjälp att förstå sin utsatthet i termer av hedersrelaterat våld och förtryck och genom organisationen fick hon hjälp med myndighetskontakter. En riskbedömning gjordes och hon placerades omgående på skyddat boende.

Dessa exempel visar att de unga behöver kunna beskriva sin utsatthet tydligt för att få hjälp, vilket ställer stora krav på att de kan frigöra sig från tabut att hänga ut familjen men också känna igen sin egen utsatthet som hedersrelaterat våld och förtryck, som till stor del kan vara normaliserat. Det krävs också ett enormt mod att våga berätta om sin utsatthet, utan att ha en försäkran om ett omfattande och långvarigt skydd. MUCF ser därför ett behov av att riskbedömningar görs som säkerställer att unga inte står utan det skydd de behöver och tvingas fortsätta leva i det våld och förtryck de sökt hjälp för att undkomma. En annan aspekt som lyfts av yrkesverksamma är att det måste finnas större förståelse för den ambivalens de unga

ofta upplever och deras pendlande mellan att vilja lämna familjen och stanna kvar. Någon beskriver att socialtjänsten ”saknar tålamod för tvivel” och flera beskriver att de mött unga som nekat en insats de erbjuds och sedan känner att de inte har möjlighet att söka hjälp igen, eller att de genom att gå tillbaka till sin familj har förbrukat sin chans till hjälp igen. Vi har också tagit del av flera fall där socialtjänsten har förstått allvaret i den ungas situation, gjort en riskbedömning och placerat denne på skyddat boende. Insatserna de unga får ta del av på de skyddade boendena, likväl som längden på skyddsplaceringarna, ser väldigt olika ut och ger därmed olika förutsättningar att möta de utmaningar uppbrottet från familjen innebär.

Olika förutsättningar på skyddade boenden

Att bryta upp från familjen och att leva skyddat är en smärtsam process för de unga. Förutsättningarna för att möta denna utmaning och livskris skiljer sig åt på olika boenden. Medan vissa skyddsplacerade har tillgång till dygnet-runt-personal, sociala aktiviteter och samtalsstöd har det skyddade boendet för andra inneburit social isolering och en upplevelse av övergivenhet. Kunskapen kring hedersrelaterat våld och förtryck och kunskap kring hbtq-frågor skiljer sig också åt på boendena. I detta avsnitt presenteras några unga hbtq-personers erfarenheter av att leva skyddat, och hur deras upplevelse av trygghet påverkas av det stöd de fått under skyddsplaceringen.

Bristande kunskap på skyddat boende

De socialsekreterare som intervjuats beskriver att de önskar att de kunde erbjuda unga hbtq-personer i hederskontext plats på skyddade boenden med kompetens om både hedersrelaterat våld och förtryck och hbtq-frågor. Det är dock en utmaning att hitta boenden med rätt kompetens. Ofta blir de därför tvungna att placera personer på boenden som har möjlighet att ta emot dem, oavsett hur det matchar det stödbehov personen i fråga har. Andra studier bekräftar att socialtjänsten kan ha svårt att hitta familjehem eller skyddade boenden med kompetens inom hedersvåld och att kommuner många gånger placerar utsatta i skyddade boenden som saknar denna kompetens (Jämställdhetsmyndigheten 2022). En annan utmaning är att den ungas hbtq-identitet ofta inte är känd för socialsekreteraren som handlagt ärendet. I placeringen har man därför inte tagit de särskilda behov och den kunskap som krävs för att bemöta en hbtq-person i hederskontext i beaktning. Skyddsbehovet har grundat sig i hot om bortgifte, grovt våld, eller risk om att föras utomlands eller annan utsatthet som kan kopplas till hedersrelaterat våld och förtryck, men där det inte finns en direkt koppling till utsatthet på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Generellt uppdagas den ungas hbtq-identitet inte förrän efter en längre tid på det skyddade boendet.

Ett skyddat boende berättar om en ung lesbisk tjej som först efter sex månader på boendet började antyda att hon gillade tjejer. I det fallet hade personalen på boendet hög kompetens i hbtqi-frågor och hedersrelaterat våld och förtryck. I stödsamtalen lades ett stort fokus på hennes funderingar kring sin sexuella läggning och samtalsstödjaren uppmuntrade henne att utforska sin sexualitet. I ett annat fall har MUCF stött på det omvända, att den unga har upplevt att kompetensen brustit på det skyddade boendet och att hbtq-identiteten inneburit en utsatthet för kränkningar från andra på boendet.

Rosita har varit placerad på flera olika skyddade boenden sedan sena tonåren, men beskriver att hon inte känt sig socialt trygg på något av boendena. Hennes upplevelse är att boendena varit anpassade efter heterosexuella kvinnor i behov av skydd från en våldsam partner. Hon har upplevt att personalens kompetens kring både hbtq-frågor och hedersrelaterat våld och förtryck brustit, och att andra kvinnor på boendet inte tolererat hennes sexuella läggning. Hon har känt sig kränkt och ensam:

> **”Jag hade behövt olika saker under åren. Ibland skyddade boenden som både ger skydd men också har kunskap om heder. På alla jag varit har det varit jag som behövt utbilda personalen. Det hade varit skönt att slippa bo med andra som gång på gång säger homofobiska och rasistiska kommentarer, men det är ju såklart svårare att påverka. Det känns som en sådan sak många inte förstår. Jag har hört andra prata om gemenskapen de känt med andra på skyddade boenden. För mig har det aldrig varit så. Jag har alltid varit ensam med att vara utsatt av min familj och inte ett ex, ensam hbtq-person, yngst, ofta den enda utan barn, givetvis ensam från min minoritet och har aldrig känt den gemenskapen. Har ofta blivit ifrågasatt även av andra boende. På två boenden har jag bott med personer som dagligen sagt extremt rasistiska, homofobiska och transfobiska kommentarer. Jag stängde in mig på mitt rum med hörlurar så mycket jag kunde, men det kändes ändå som att jag skulle explodera om jag behövde vara kvar där. Speciellt eftersom jag inte kunde gå ut.”**
>
> Rosita

Att man känner sig socialt trygg på ett skyddat boende har stor betydelse, eftersom det sociala sammanhanget ofta är begränsat till de andra på boendet. De flesta kan inte ha kontakt med sina nära vänner eller anhöriga eftersom det riskerar att röja ens geografiska plats. Därför är det viktigt att inte bara personalen har rätt kompetens, utan också att man känner sig socialt trygg bland de andra boende, för att man ska orka leva skyddat.

En verksamhet som driver både skyddat boende och har samtalsmottagning för våldsutsatta kvinnor beskriver att de inte bara kartlägger det individuella stödbehovet hos den person de tar emot, utan också hur situationen för de andra som tar del av stöd ser ut och hur de skulle kunna påverka varandra. Till exempel ser de en risk med att ta emot personer på samtal eller till det skyddade boendet från samma land eller samma del av världen samtidigt:

> **”I början handlar det om att hennes förtroende för oss kan svikta, alltså ’har ni inte förstått att alla mina landsmän är potentiella hot för mig?’. Även om vi vet att det är samma sak för den andra kvinnan så kan vi inte prata om det. Vi vet också att om det råder en stark tystnadskultur eller om man behöver starta rykten om andra för att skydda sig själv eller skvallra på någon annan, då är det en risk. Man kan hamna i ett sådant val och då har vi gjort den av-gränsningen. Vi tänker alltid på det när vi bokar in samtal. Att två personer som pratar samma språk inte ska vara i samma lokaler samtidigt, för att det kan finnas en risk.”**

Den typen av kunskap kring hedersrelaterat våld och förtryck är viktig att ha med sig när man arbetar på skyddade boenden, särskilt när man tar emot hbtq-personer, eftersom andra boenden kan vara hbtq-fientliga, och för att den unga kan behöva extra stöd i att bearbeta utsattheten och sin egen internaliserade hbtq-fobi. Ett annat problem som lyfts generellt är att det inte finns skyddade boenden för män och transpersoner, och att de därför placeras ensamma i skyddslägenheter där de inte har lättillgängligt socialt stöd.

Svek, otrygghet och rädsla under skyddsplacering

Amir (vars erfarenheter beskrivits på sidorna 24–27) sökte sig för andra gången till socialtjänsten som 21-åring när han avslöjats som homosexuell och fruktade för sin säkerhet. Han flyttade till en skyddslägenhet långt från hemkommunen och där bodde han under två års tid. Amir beskriver tiden som skyddsplacerad som väldigt utmanande, eftersom det innebar att han levde själv i en lägenhet och inte hade tillgång till emotionellt stöd eller vardaglig social kontakt, bortsett från kortare möten med två kontaktpersoner:

> **”Jag fick två kontaktpersoner som jag träffade två gånger i veckan, men de som skulle hjälpa mig var ju de från hemkommunen men de bara sket i mig. Jag kände mig så neglektad. De bara dumpande mig där. ’Klara dig själv nu’. Ja, jag var helt själv. Jag skaffade inte en endaste vän på de två åren […] Och alltså när du lever skyddat, känns en minut som en timme, förstår du vad jag menar? Jag blev tvungen att göra allt själv, fixa mitt cv och hitta jobb och så. Jag sökte jobb överallt och hittade till slut inom vården. Och jag bara jobbade. De dagar jag behövde vila vilade jag inte, för att komma hem till det skyddade boendet var en konstant påminnelse om varför jag var där, och den tanken var jobbig nog. Så jag spenderade tiden på jobbet för att fokusera på annat.”**
>
> Amir

Amir upplevde att han inte fick något stöd från sina kontaktpersoner, men ibland när ångesten på kvällen tog överhand ringde han till dem i alla fall, eftersom han inte hade någon annan att vända sig till: ”Jag berättade hur jag mådde och det var helt tyst i telefonen. Då sa de i slutet att ’du är smartare än du tror, du kommer att ta dig igenom det här’. Och om det är allt, om det är stödet de erbjuder, då vill jag inte ens ha det”.

Amir erbjöds inte stödsamtal för att bearbeta sina trauman, bygga upp en positiv självbild eller praktiskt stöd för att planera för framtiden. Han beskriver att han var socialt isolerad eftersom han av säkerhetsskäl inte kunde ha kontakt med sina vänner från hemstaden. Amir inledde så småningom en relation med en man som utsatte honom för våld, en relation som han inte upplevde att han kunde ta sig ur eller prata med någon om. Situationen blev än värre när Amir stötte på en släkting på gatan, och förstod att hans hemvist var röjd. I samband med det fick han även veta av en kusin att släkten pratat om att Amir måste ”försvinna”. Han blev väldigt rädd och berättade i panik för socialtjänsten att han behövde lämna staden omgående.

Socialtjänsten tyckte inte att hans situation var tillräckligt riskfylld för att motivera en flytt. De försökte få honom att stanna kvar med motivationen att de hade ordnat ett förstahands-kontrakt på en lägenhet, som han snart kunde få flytta in i. Amir vågade inte stanna kvar utan begav sig av till en ny stad på egen hand. Han var hemlös under flera månader och försörjde sig på prostitution. Han hörde av sig till socialtjänsten i den nya staden, men hänvisades till hemkommunen. Hemkommunen å sin sida menade att de hade försökt hjälpa Amir, men att han själv valt att avbryta insatsen genom att lämna det skyddade boendet och att de därför inte kunde göra mer för honom:

> **”När jag hörde av mig till socialtjänsten i [staden] och berättade om min situation sa de att jag skulle höra av mig till min hemkommun. Jag vände mig till dem och de nekade mig hjälp. […] De ansåg att jag hade det bra där jag var [i förra staden där han var skyddsplacerad] och att mitt ställe inte skulle bli röjt där, men jag var ju redan röjd.”**
>
> Amir

Amirs berättelse visar att socialtjänsten inte tillgodosett hans behov av känslomässigt stöd under tiden på det skyddade boendet, men framför allt att de inte förstått allvaret i Amirs situation och den fara han stod inför när han träffade en släkting i staden han var skydds-placerad i. Amir såg ingen annan lösning än att återvända till och försöka försonas med familjen. Vid intervjutillfället hade han bott tillsammans med familjen i åtta månader. Under dessa månader hade han följt sina föräldrars krav, vilket bland annat innefattat att genomgå religiösa ritualer och träffa en läkare utomlands för att ”botas” från sin homosexualitet. Han hade även förlovats med sin kusin som bor i ett land i mellanöstern. Under intervjun berättade Amir att han inte ville gifta sig och att han fruktade för sin framtid, men att han förlikat sig med att det inte fanns någon hjälp att få för att ta sig ur sin situation.

Likt Amir berättar Rosita att hon bemötts med oförståelse för det hot och den situation hon stått inför, och att hon på egen hand behövt ta ansvar för att skydda sig från familjen. Trots att hon varit placerad på skyddat boende har hon bemötts med okunskap och upplevt att hon blivit ifrågasatt och att hennes situation inte tagits på allvar. Hon beskriver att hon, precis som Amir, på egen hand tvingats lämna ett skyddat boende för att hon inte kände sig trygg:

> **”Jag har varit placerad på skyddat boende i omgångar. Varje gång har jag bemötts av samma ifrågasättande och misstro och oförstående. ’Vadå, varför skulle hela familjen utsätta just dig?’, ’Om du tror att du blivit förföljd behöver du gå till psykiatrin’, ’Har du funderat på att skaffa en man så att de slutar hota dig?’ Jag är lesbisk. Senaste gången jag blev röjd och akut tvingades fly – dvs. bara kasta ihop en väska och åka direkt, med minimal ekonomi och utan att ha någonstans att ta vägen – vägrade de helt att hjälpa mig. Om man lever under hot länge så slutar det ju vara socialtjänstens ansvar, då blir det ditt eget ansvar. Jag överklagade, men socialtjänsten fick rätt. Jag var hemlös i ett år efter den**

> **händelsen. Hade bara ren tur att hitta några som gav mig tak över huvudet ett tag, mot att jag jobbade [obetalt] åt dem, men jag tvingades fortfarande flytta runt extremt mycket och det var inte alls det jag behövde. Jag hade behövt trygghet och stöd och en stabil plats att vara på tills jag kom på nästa steg. Jag vill inte dö, men om jag blir röjd igen kommer jag inte att ringa efter hjälp. Min familj får göra vad som helst. Jag orkar inte gå igenom ett sådant år igen."**
>
> Rosita

Dessa berättelser visar på vikten av att personal på skyddade boenden förstår vad det innebär att vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, och att de unga får det skydd de är i behov av och det stöd de behöver för att känna sig trygga. Det är ett svek från samhällets sida att dessa personer tvingas flytta runt på egen hand eller återgå till den familj de sökt skydd från för att stödstrukturerna brister.

En trygg tillvaro handlar inte bara om att skalskyddet och geografiskt avstånd från förövare är uppfyllt, utan lika mycket om att ett starkt inre skydd är uppbyggt. Att skapa ett nytt liv i trygghet är en lång och mödosam process som de unga behöver omfattande stöd i. Det stödbehovet tillgodoses inte utifrån de berättelser MUCF tagit del av.

Fokus på snabba resultat försämrar försättningarna för framsteg

Tiden på skyddat boende är utmanande och kantas av sorg över uppbrottet med familjen och förlusten av andra sociala relationer. Det råder stor osäkerhet inför framtiden och hur livet ska ta form. De unga som skyddsplacerats behöver tid att i lugn och ro bearbeta sina upplevelser. När det akuta skyddet är uppfyllt uppkommer frågor om vem man är, vem man vill vara, en förtvivlan inför sin situation och en enorm stress inför framtiden.

Yrkesverksamma beskriver att unga personer som vuxit upp i hederskontext inte är vana vid att prata om sexualitet, kärlek eller känslor, och att det inte är ovanligt att de inte har berättat för någon om sin hbtq-identitet eller ens erkänt den för sig själva när de flyttar in på ett skyddat boende. Vårt material pekar på att socialtjänsten i regel inte känner till den ungas hbtq-identitet när de planerar insatser. De unga börjar ofta bearbeta sina känslor och sitt förhållningssätt till sin sexualitet/könsidentitet efter några månader på det skyddade boendet. När den processen påbörjats är det viktigt att det får ta tid och utrymme. Det är en lång process för den unga att acceptera sig själv och finna styrka i sin identitet, och för det behövs omfattande och långsiktigt stöd.

Kortsiktiga placeringar på skyddat boende, och strävan efter att de unga så snart som möjligt ska bli självständiga, kan bli ett hinder för självständighet och försämra det psykiska måendet hos den unga. Hoppet om att livet ska bli bättre går förlorat när de upplever att deras tid på boendet är villkorat, och att de förväntas vara färdigbehandlade och rustade för ett själv-

ständigt liv efter bara några månader. Yrkesverksamma på flera skyddade boenden beskriver en press från socialtjänsten kring att de förväntas komma väldigt långt i behandlingen av de skyddsplacerade under kort tid. De beskriver att de unga inte vill prata alls under vissa perioder, och att det kan vara ett framsteg att bara få dem att lämna sina rum. Det utrymmet finns dock sällan med i planeringen från socialtjänstens sida. En yrkesverksam på ett skyddat boende beskriver att det som myndigheter anser angeläget att bearbeta och komma vidare i, och det som den skyddsplacerade har behov av att bearbeta och landa i, kan vara vitt skilda saker:

> **”Om man ser våldspyramiden framför sig så finns det kanske en vilja hos myndigheter att prata om det som är längst upp, alltså våld och risk för bortförande medan den här målgruppen likt tjejer som inte är i en heders-kontext har ganska stort behov av att prata om det som är längst ner. Är det dags att ta av sjalen, vill jag det? Vill jag ha långt hår? Hur vill jag klä mig? Sånt som är viktigt för henne, men kanske inte för myndigheten, och att det också får ta tid.”**

Personalen på de skyddade boendena menar att det finns stora risker med att gå för snabbt fram, och att det skapar en stress och låsning hos de unga hbtq-personerna. På ett skyddat boende beskriver de att socialtjänstens plan på att en tjej skulle flytta till eget boende innan hon själv var redo för det, försämrade hennes psykiska hälsa kraftigt:

> **”Tiden handlar enbart om vilken kommun det är som placerat, inte om det individuella behovet. Ett exempel är en tjej som gått ut gymnasiet och är intresserad av tjejer. Hon blev placerad för ett år sedan, i princip samma dag som hon lämnade familjen. Hon har gått klart gymnasiet nu, jättestudie-fokuserad. […] Socialtjänsten kom hit [till det skyddade boendet] i samband med att hon skulle gå ut skolan. Hon trodde att de kom för att fira hennes student. De kommer hit, och de har gjort så gott de kunnat, men de första de säger är att ’nu ska vi tänka på eget boende’ […]. Det här resulterade i att hennes ätstörning kom tillbaka och hon blev jättedålig och fick kontakt med psykiatrin. De kollade bara på matschema men inte på hur hennes situation såg ut i övrigt. Men vi har kunnat sätta ord till henne och fråga ’handlar det här om att du är rädd för att börja om från noll igen?’. Det var ju bara ett år sedan hon lämnade familjen. Och då sa hon att ’ja, så är det’. Men också hatet till sin egen kropp, hatet till att hon gillar tjejer. Skulle hon ut och bo själv utan stöd efter ett år, när hon levt 18 år med sin familj? Då började tankarna:’Hur ska jag planera min framtid?’. Nu blev det ändå en förlängning för man kan inte släppa iväg en tjej som behöver måltidsstöd sex gånger per dag. Men hon vet nu att den dagen hon blir frisk så blir den första frågan att flytta. Så ätstörningen blir ett vapen mot socialtjänsten, men också ett straff mot hennes kropp och hbtq-identitet. […] Frågan [från Socialtjänsten] är alltid ’är de**

> **klara?'. Och vissa blir "klara" tidigare. Men det beror på hur hotet ser ut och om de levt dubbelliv, ålder etc. […] Och där måste vi vara modiga som jobbar inom socialtjänst och skyddat boende och inte krypa bakom att 'det kommer nog att bli bra'. Utan vi måste kolla på vad personen behöver, i fråga om strategier och säkerhetsplaner. Det är så mycket som måste ligga bakom för att de ska våga vara tillsammans med någon och leva sitt liv."**

En yrkesverksam som arbetat över 20 år med unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck understryker att personer från en hederskontext behöver längre och mer omfattande stöd än personer som lever skyddat av andra anledningar:

> **"Man vill att personen ska bli självständig så snabbt som möjligt och kunna komma vidare till egen lägenhet, man vill inte att de ska fastna i evigheter på skyddade boenden och så vidare. Men man måste förstå att det här är en grupp av personer som ofta behöver längre stöd än andra personer. Generellt sett, har man varit våldsutsatt behöver man tid att bygga upp sig själv och förstå vem man är. Har man dessutom varit i en hederskontext har man inte tränat på de här sakerna som man tränar på i väldigt individualistiska samhällen som Sverige. Man kommer från en kollektivistisk miljö och man är uppfostrad på det sättet, Man har kanske aldrig tagit ett beslut, man har aldrig tänkt själv. Det är jättemånga saker som gör att man är som om man vore yngre. […]Se till att boendet har kunskap om heder, på riktigt jättemycket kunskap. Och har man ett boende som inte har så mycket kunskap, man hittar ingenting eller det passar inte eller så, det finns inte liksom på den orten man behöver, ha en kontaktperson, En kontaktperson kan hela tiden fånga upp personen, jobba med den, ge dem stöd. I början är det ju bara något slags hållande och sen så handlar det om att långsamt släppa, släppa, släppa…"**

Bilden av att personer i hederskontext behöver stöd i att träna på att ta självständiga beslut och "våga lita på sitt eget omdöme" är samstämmig bland dem som möter unga som vuxit upp med starka hedersnormer. Samtidigt pekar vårt material mot att de unga inte får tillräckligt stöd för att utveckla dessa förmågor, och därmed ges de sämre förutsättningar att leva ett självständigt liv. Den gemensamma bilden från skyddade boenden och stödverksamheter är att de hjälpsökande tvingas flytta från skyddade boenden långt innan de är redo eller har de verktyg de behöver för att kunna leva ett självständigt liv. Den processen är i regel mycket längre än socialtjänsten beviljar. I andra fall kan placeringen i sig vara längre, men stödet runt personen i fråga är för svagt och förbereder inte denna på att leva ett självständigt liv i säkerhet.

Unga hbtq-personer i hederskontext har behov av omfattande stöd under lång tid

Att placeras på skyddat boende är en smärtsam process för de unga. Det innebär ett akut uppbrott från familjen och alla andra personer i deras liv. När skalskyddet är uppfyllt är det av största vikt att den unga får stöd och hjälp i att orka leva skyddat och tänka och agera utifrån sin egen säkerhet. Detta fallerar i många fall.

Flera yrkesverksamma lyfter att det inte bara är viktigt att den unga har fått tid att bearbeta sina trauman och är känslomässigt redo att leva i eget boende innan de lämnar det skyddade boendet. De behöver också lära sig att tänka utifrån risker och hur de ska undvika riskfyllda situationer. Det är inte ovanligt att de unga missbedömer riskerna med att till exempel kontakta vänner från förr, eller familjemedlemmar, eller hur de kan röra sig i det offentliga rummet. De behöver stadigt stöd för att bli medvetna om hur de ska röra sig och agera för att inte utsätta sig för fara och på sikt kunna sörja för sin egen säkerhet.

Risk att återvända till familjen om det känslomässiga stödet är för svagt

Tiden under skyddsplacering är som redan beskrivet en svår period kantat av tvivel, sorg och ensamhet. När ensamheten blir för stor och tvivlet på om de har gjort rätt tar fäste, eller omsorgen och längtan efter familj och vänner blir för stort, kan det vara väldigt svårt för den unga att stå emot impulsen av att kontakta familjen. Utmaningen i att leva skyddat kan också bidra till att den unga ändrar eller vill dra tillbaka sin historia. I det läget behöver man som yrkesverksam vara med i processen och visa förståelse för viljan att återvända till familjen. Det kan vara svårt att avgöra om man ska gå vidare med insatser när den unga dragit tillbaka sin historia, men yrkesverksamma med lång erfarenhet av att möta unga i hederskontext understryker vikten av att vara medveten om att tvivel och ånger är en del i den ungas upp-brottsprocess. De önskar även att de unga inte ska behöva berätta sin historia flera gånger. Vid placering på skyddade boenden, och vid byte av kommun och socialsekreterare, krävs det ofta att den unga måste berätta sin historia igen. Att upprepat gå igenom sin berättelse och motiven till uppbrottet från familjen kan bidra till att den unga börjar tvivla på sig själv och sitt val.

Vissa familjer använder skuldbeläggning eller försöker locka den unga tillbaka hem på andra sätt. Familjens vädjan i kombination med de svåra känslorna gör att många unga inte klarar av att stå fast vid sitt beslut att lämna familjen. Stödmottagningar och skyddade boenden menar att både de ungas känslomässiga svårigheter efter uppbrottet och benägenheten att återvända till familjen är mycket viktiga att vara medveten om. MUCF har tagit del av exempel där socialtjänsten tolkar de ungas ambivalens kring uppbrottet som ett uttryck för en stor omsorg och saknad och att den unga inte kan klara sig utan sin familj. Det är i dessa fall viktigt att grundligt utreda orsakerna till den ungas benägenhet att återvända hem och framför allt konsekvenserna av ett eventuellt återvändande till familjen.

Om den unga vill ta kontakt med familjen är det viktigt att socialtjänsten eller personal från det skyddade boendet står vid den ungas sida och deltar i mötena. En stödmottagning understryker att myndigheters närvaro blir en markering från samhällets sida om att familjens agerande inte kommer att gå obemärkt förbi. Yrkesverksamma understryker även vikten av att inte låta sig manipuleras till att familjen ändrat inställning, om den ungas säkerhet inte kan garanteras. Deras erfarenheter visar att unga som på egen hand återvänder till sin familj får leva under samma förtryck som tidigare, eller utsätts för ett förtryck som är ännu svårare. Yrkesverksamma som MUCF har intervjuat menar att man måste vara särskild uppmärksam när detta gäller hbtq-personer, eftersom risken för omvändelseförsök är väldigt stor. De intervjuade ser det som osannolikt att familjen ska acceptera en familjemedlem som är hbtq-person, eftersom tabut att bryta från heterocisnormen är så starkt kopplat till förlorad heder och skam.

För att förstå riskerna det kan innebära för en ung hbtq-person att återuppta kontakten med familjen efter ett uppbrott krävs god kunskap om att hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig väldigt många olika uttryck, och att förövaren kan vara en oväntad person. MUCF har tagit del av ett exempel där socialtjänsten uppmuntrade en ung homosexuell tjej som var skyddsplacerad att ta upp kontakten med sin mamma och syskon. Socialtjänsten bedömde att det skulle vara riskfritt och positivt för tjejen att återuppta kontakten eftersom mamman och syskonen också blivit placerade på ett skyddat boende för att skyddas från pappans våld. Den unga tjejen fick då upplysa socialtjänsten om att även mamman utgjorde ett hot för henne, eftersom hon trots utsatthet för pappans våld också upprätthöll hedersnormer.

> **”[…] Hennes mamma hamnade senare också på skyddat boende och hennes syskon blev placerade, och då började socialtjänsten prata om umgänge med mamman eftersom hon levde skyddat. Men då fick tjejen själv sätta stopp för hon visste att mamman hade som agenda att föra familjen samman igen och att mamman hade långt kvar innan hon kunde stå emot hedern. Så fokus blev liksom på fel ställe […] Innan hon kom till oss [på skyddat boende] hade hon kontaktat skolan och socialtjänsten och suttit i massor av familjesamtal, men det funkar ju naturligtvis inte.”**

Att lämna familjen är ett trauma och att återuppbygga ett nytt liv är en svår och mödosam process. De unga behöver mer än bara skydd för att kunna leva tryggt och bygga upp en framtid. De behöver hjälp att bygga upp ett liv som är bättre än det de lämnade, där de kan ersätta de nära sociala relationer de lämnat och finna social trygghet. Det är en stor utmaning att hjälpa den unga att hitta nya sociala sammanhang där de känner sig trygga och har möjlighet att hitta nya vänner.

Sociala sammanhang är en förutsättning för att bygga upp ett ”nytt liv”

Unga hbtq-personer som brutit upp från familjen beskriver en djup ensamhet och att familjens frånvaro lämnar ett stort tomrum som är svårt att fylla. Känslan av att inte passa in någonstans är framträdande i deras berättelser. En kvinna som arbetat både på skyddat boende, i stödverksamhet och strategiskt med hedersfrågor på kommunal nivå menar att det är av största vikt att hjälpa unga hbtq-personer i hederskontext att bygga upp sitt sociala liv, och att man måste vara väldigt aktivt i det. Hon beskriver att det inte räcker att föreslå aktiviteter, utan man måste följa med dem och ”praktiskt hålla i handen och gå med till handbollsträning och olika aktiviteter. Hjälp dem att skaffa vänner, hjälp dem att skaffa sammanhang”. Att hjälpa dem att bygga upp ett nytt socialt sammanhang och en långsiktighet i sociala relationer är enligt henne avgörande för att de inte ska återvända till den situationen de kämpat för att bryta upp från:

> **”Det enda som gör att människor klarar av att stanna i skydd är om man har ett nytt sammanhang som är lika bra som det man har lämnat.”**

De skyddade boenden och stödorganisationer MUCF intervjuat finner det utmanande att hitta sociala sammanhang för de unga. Hbtqi-mötesplatser finns inte alltid i närområdet, och många hbtq-personer som kommer från en hederskontext känner sig inte bekväma i sammanhang med fokus på hbtq-frågor. Aktiviteter kan också vara riskfyllda att delta i när man har skyddade personuppgifter och utbudet av aktiviteter varierar över landet.

De unga hbtq-personer som lämnat sin sociala trygghet behöver ett nytt tryggt socialt sammanhang och tillgång till personer som bryr sig om dem som ett substitut till familjen de lämnat. Med anledning av det ser yrkesverksamma att även myndiga hbtq-personer som lever med hedersnormer skulle behöva placeras i ett familjehem snarare än på ett skyddat boende. Det är dock ovanligt att erbjuda familjehem till personer över 18 år, och i många fall har det skyddade boendet inte dygnet-runt-bemanning för myndiga personer.

En civilsamhällesorganisation som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck menar att det är viktigt att kompensera unga hbtq-personer i hederskontext för förlusten av sina anknytningspersoner. Bristen på trygghet och tillhörighet riskerar annars att aktivera impulsen att återvända till familjen, oavsett vad de har utsatt en för. En yrkesverksam på ett skyddat boende har bevittnat detta flera gånger. Hon berättar bland annat att en homosexuell tjej bodde hos dem under två års tid, men efter att placeringen avslutades så gick hon tillbaka till familjen, trots att hon hade en hotbild mot sig och varit utsatt för grovt våld av sina familjemedlemmar. Ensamheten var det som gjorde att hon inte orkade leva utan familjen längre:

> **”Många blir så ensamma, hon hade oss på boendet men ingen annan. Och hennes psykiska hälsa förbättrades inte. Hennes klasskompisar hade sina liv. Socialtjänsten började prata om att hon skulle flytta till eget boende och det blev droppen för henne, hon var rädd för att bli ännu mera ensam om hon inte skulle ha oss. Hon hade behövt ett sammanhang på något sätt. Jag tror att hon hade behövt en ny familj eller ny tillvaro. Hon gick på gymnasiet och gick ur gymnasiet under tiden hos oss. Efter de här två åren så orkade hon inte leva skyddat längre så hon åkte tillbaka till sin familj. Andra klienter hade kontakt med henne så jag vet genom dem att hon ett tag därefter i alla fall levde, men mer än så vet jag inte.”**

Berättelsen om denna tjej bekräftar att unga hbtq-personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck behöver omfattande och långsiktigt stöd som sträcker sig långt efter att de lämnat skyddat boende, och att ensamheten utgör ett hot mot att kunna leva ett självständigt och fritt liv.

Stödbehovet kvarstår efter avslutad skyddsplacering

Alla yrkesverksamma som intervjuats understryker att hbtq-personer som vuxit upp i en familj med hedersnormer och utsatts för våld och förtryck behöver genomgå en frigörelse-process och tillskansa sig känslomässig stabilitet och självständighet för att orka starta ett liv utan familjen. Detta kräver att man har perspektiv på sin utsatthet, de trauman man upplevt, och vad som ligger till grund för att man mår dåligt. Om den unga har tvivel kring sin utsatthet eller är känslomässigt beroende av familjen, finns stora risker att denne går tillbaka och underkastar sig familjens krav och förväntningar på hur den ska leva sitt liv. Därför har yrkesverksamma en entydig bild av att unga hbtq-personer behöver långsiktigt och omfattande känslomässigt och praktiskt stöd under flera års tid efter att en skyddsplacering avslutats.

Det finns få studier som undersökt socialtjänstens eftervård till personer som utsätts för hedersförtryck, när en placering avslutats (Vård och omsorgsanalys 2023). Länsstyrelserna framhåller att skyddade boenden ofta hjälper till med stöd och myndighetskontakter efter avslutad placering, men att socialtjänstens insatser under utslussningsfasen ofta saknas eller avslås (Länsstyrelserna 2019). Vård och omsorgsanalys studie visar att unga som varit placerade i samhällets vård inte erbjuds tillräcklig eftervård och att de inte får några särskilda stödinsatser vid övergången till vuxenlivet. Yrkesverksamma på skyddade boenden som MUCF intervjuat instämmer i att det offentliga stöd de unga erbjuds i regel inte är tillräckligt, men även att det finns en ojämlikhet i vilket stöd man erbjuds beroende på vilken kommun man bor i. En av de intervjuade som arbetar på ett skyddat boende berättar att hennes klienter ofta inte ens får tillgång till en kontaktperson efter avslutad placering:

> **”Vi ser skillnad på kommuner, vad som erbjuds. Vid de flesta kommuner här i norr görs utredningsarbete av stafettsocionomer. De kanske träffar sina klienter på zoom vid ett tillfälle. Det ser vi som ett otroligt stort problem. Särskilt när det kommer till den här utsattheten. Det vill ingen göra digitalt. I de mindre kommunerna köps öppenvården in av privata aktörer eller så lånar de av varandra. Det är inte säkert att man får träffa samma personer. Man kanske har ansökt om kontaktperson för ett år sedan men fortfarande inte fått någon, eller så finns inte ens resurser för att ansöka om kontaktperson – socialtjänsten har inte råd eller möjligheter eller så saknas politisk vilja.”**

Den gemensamma bilden som framträder är att det är lättare att få tillgång till det akuta skyddet än det långsiktiga stödet i form av bearbetning, socialt stöd, traumabehandling etc. De yrkesverksamma som MUCF intervjuat ser det långsiktiga stödet som en förutsättning för att klara av att starta ett självständigt liv. Förutom fortsatt behov av att bearbeta trauman och bygga upp nya trygga sociala sammanhang har de unga ett stort behov av stöttning i att praktiskt planera sitt liv. Flera yrkesverksamma lyfter behovet av en kontaktperson som kan stötta dem under lång tid efter avslutad placering. Någon är av uppfattningen att detta behövs ”i ett minimum av fem år” och flera av dem MUCF intervjuat understryker att de som vuxit upp i en hederskontext generellt inte tränats i att bli självständiga individer, och därför kan behöva socialt och praktiskt stöd långt upp i vuxen ålder:

> **”Det blir ganska tomt och man förväntas liksom klara sig. Jag har haft klienter som ringer och frågar hur man hänger upp ett par gardiner, till: ’Hur ansöker man om det här?’, eller: ’Nu har den här sagt det till mig, vad ska jag göra?’. Man har inte en vuxen person som man kan vända sig till. Och då kan man själv till och med ha blivit vuxen. Men eftersom man har levt i en väldigt skyddad värld eller inte fått ta egna beslut eller ha hand om egna pengar eller så är man vuxen på pappret, men man kanske skulle ha behövt X antal år till av stöd.”**

Röster från de unga själva går i linje med det behov som yrkesverksamma lyfter. Flera unga beskriver en lättnad och tacksamhet när de beviljats skyddsplacering, men att de efter att det akuta skyddet blivit uppfyllt upplevt att de fått klara sig själva efter bästa förmåga. De har saknat ett mer omfattande känslomässigt stöd för att kunna leva ett liv i trygghet. Rosita beskriver att hon haft behov av både känslomässigt och praktiskt stöd efter avslutade placeringar på skyddat boende, men att hon i stället upplevt en övergivenhet och ett svek från samhället som har gjort att hon inte vill behöva be om hjälp igen:

> **”Jag hade behövt mer känslomässigt stöd och uppföljning, både under placeringarna och efter. Inte bara bli utslängd från skyddat boende och sen stå helt ensam. I perioder hade jag behövt ganska tätt stöd, från någon som förstår – som har kunskap […]. Jag önskar att samhället tog ansvar för oss som tvingas leva gömda, till exempel när vi blir röjda eller i alla andra svårigheter vi möter på grund av skyddet/hotet […] Det behövs bättre skyddade boenden, att man inte blir extremt hastigt utslängd av socialtjänsten som bara tänker på pengar och inte behov. Kanske någon form av stödboende i någon period – med personal som har kunskap om det här och förstår. Det har jag aldrig fått. Efter perioderna på skyddat boende har jag alltid fixat lägenhet själv, ekonomi själv, flyttat utan stöd, klarat allting själv. Jag har slutat försöka ha möbler eller saker. Numera köper jag ingenting som inte får plats i min resväska, just för att jag vet att jag måste kunna klara mig själv utan hjälp. När jag har råd ska jag ta körkort och köpa bil. Då tänker jag att jag kan bo i bilen om jag behöver fly igen, så att jag aldrig mer kommer behöva be om skydd.”**

Resultaten från MUCF:s material pekar mot att samhället brister i både skydd och stöd till de unga utsatta, och att unga riskerar att hamna i en situation där de antingen blir tvungna att återvända till sina familjer eller hitta sätt att klara sig på egen hand. Samtidigt vet vi väldigt lite om hur det går för de individer som tar del av samhällets insatser. Efter att en insats är avslutad har varken socialtjänsten eller skyddade boenden insyn i de ungas liv. Om inte de unga på eget initiativ tar kontakt vet de därför inte om de stött på nya problem, om de återvänt till familjen, eller om de lyckats ordna sin tillvaro. Det vårt material dock pekar på är att det långsiktiga stödet som både unga och yrkesverksamma ser som en förutsättning för att trygga de ungas framtid, framför allt ges av civilsamhället. Men civilsamhället har inte alltid de resurser som krävs för att tillgodose de ungas behov eller kompetens för att behandla trauman och psykiatriska besvär som dessa unga ofta lider av.

Brister i samverkan med vården

Många unga som brutit upp från familjen har utöver stödjande samtal behov av terapeutisk, psykologisk eller psykiatrisk behandling. Den gemensamma bilden bland yrkesverksamma är att det är svårt att hänvisa de unga till rätt typ av vård när deras egen kompetens inte räcker till.

Brister i psykiatrin är ett återkommande tema i intervjuerna. Flera som arbetar på skyddade boenden eller stödverksamheter upplever att det finns omfattande behov av traumabehandling eller annan psykiatrisk vård för de unga som söker sig till dem eller blir placerade hos dem. Långa väntetider och låg kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck inom psykiatrin får till följd att dessa unga inte får sina behov tillgodosedda. En yrkesverksam på ett skyddat boende berättar om en homosexuell tjej som väntat på tid i psykiatrin i två år. Under tiden har hon fått tio stödsamtal genom regionen, men tjejen ifråga har inte upplevt att psykologen förstått den kontext hon vuxit upp i eller de trauman hon bär på. Hon befinner sig i en desperat situation med självskadebeteende och suicidtankar, men personalen på det skyddade boendet beskriver det som tröstlöst att hitta rätt hjälp till henne.

Någon beskriver att psykologer, BUP och ungdomsmottagningar inte förstår att unga hbtq-personer har väldigt svårt att prata om psykisk ohälsa eftersom det är så tabubelagt i deras värld, och att det finns ett stort behov av att öka kunskapen inom flera professioner inom vården. En annan beskriver att vården värjer sig för att ta emot personer med hedersproblematik för att deras kunskap är för låg. Ett resursteam heder berättar att: ”Bara man säger heder så drar sig folk tillbaka, ’jag kanske inte kan hjälpa dig för jag kan inte heder”’. Detta försvårar möjligheten att ge de unga behandling utifrån deras utsatthet på ett samlat sätt och utifrån ett helhetsperspektiv. Istället får de unga hjälp med olika delar av sina problem på olika ställen, och skickas runt för olika ”punktinsatser” för att behandla enskilda symptom, men går miste om möjligheten att bearbeta orsakerna till exempelvis trauman och depressioner. En yrkesverksam på ett resurscenter heder beskriver sin upplevelse av att försöka hänvisa unga hbtq-personer i hederskontext med behov av psykologisk eller psykiatrisk behandling:

> **”Psykologkontakter kan jag tycka är svårt. Om personen behöver ha en utredning för PTSD eller traumabehandling och så vidare, då tänker vi: ’Vart kan vi hänvisa?’ Man kan ju hänvisa till vårdcentral och regionen i sig, men där kanske man har kunskap om trauma, PTSD, men inte kunskap om heder och hedersrelaterat våld och förtryck. Det är lite stuprörseffekt: ’Här kan du få det’ och ’här kan du få det’. Vi har psykologer som ringer till oss om personer som lever med hedersrelaterat våld och förtryck för att psykologerna själva inte har kunskap om frågorna och kan ge adekvat stöd. Man har inte förståelse för hur det kan vara. Så det blir ju lite klurigt.”**

En annan stödmottagning beskriver på ett liknande sätt att det är svårt att hänvisa de unga till rätt hjälp:

> **”Psykiatrin för barn och unga har väldigt långa köer. Ofta blir det utredning och mediciner men det är svårt att få samtalskontakt. Och även när man väntar på en utredning eller på att få komma till specialistpsykiatri så finns det ofta inte någon psykiatrisk mottagning som man kan få komma till under väntetiden. Det är svårt att få tag på någon kurator och då kanske det blir att man går till någon skolkurator, och de kanske också känner att de inte har kunskap.”**

De kristna stödverksamheter MUCF träffat berättar att de unga hbtq-personer som söker sig till dem ofta lider av religiöst trauma och har utsatts för andligt våld.[3] För dem som lämnar sitt samfund innebär det inte enbart att de förlorar tillträdet till den sociala gemenskapen i sin församling och skuld- och skambeläggs av sina närstående, utan även att de måste bygga upp hela sin identitet och världsbild från grunden och ompröva allt de trott på. Detta kan innebära långvariga psykiska problem, som kan liknas med posttraumatiskt stressyndrom, PTSD.
Den kristna stödverksamheten MUCF intervjuat tar emot personer som de har samtal med utifrån religiöst våld, men de beskriver att de inte har kompetens att behandla personer som är i behov av psykiatrisk vård. Samtidigt har de svårt att hänvisa dessa personer till rätt vård-instans. De vittnar om att många hbtq-personer som lämnar sina religiösa samfund haft svårt att hitta vårdgivare eller terapeuter som förstår deras trauman. Till följd av detta uppfattar de att unga hbtq-personer har fått felaktiga diagnoser och behandlas utifrån sina symptom men inte får bearbeta det som utlöst symptomen.

Flera yrkesverksamma som MUCF intervjuat, både från civilsamhällesorganisationer och inom det offentliga stödet, ställer sig kritiska till att unga personer medicineras, snarare än att få stöd i att bearbeta upplevelser av hedersrelaterat våld och förtryck, eller religiöst våld.

[3] Religiöst trauma uppstår när en persons religiösa upplevelse är stressande, förnedrande, farlig, kränkande eller skadlig. Traumatiska religiösa upplevelser kan skada eller hota att skada någons fysiska, emotionella, mentala, sexuella hälsa och säkerhet.

Förebyggande och stödjande insatser för unga hbtq-personer i hederskontext som inte lever skyddat

Yrkesverksamma menar att det är lättare att agera om en ung person i hederskontext är utsatt för våld och är i direkt fara, än om personen lever i ett hedersförtryck som inte är akut hotande. Det finns tydliga riktlinjer kring vilka insatser som ska sättas in om en person behöver skydd från familjens våld, medan det saknas insatser att erbjuda unga personer som lever med hedersproblematik men inte är i akut skyddsbehov. Detta är problematiskt eftersom långt från alla som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck kan, vill eller behöver bryta med hela sitt sammanhang, men trots det kan ha ett stort behov av stöd och hjälp utifrån familjens utövande av kontroll, begränsningar och psykiskt våld. Både civilsamhälles-organisationer och socialsekreterare menar att de unga som söker stöd hos socialtjänsten måste vara beredda på att ta ”hela paketet” och bryta upp från familjen och leva skyddat, eller så får de ingen hjälp alls. Denna bild bekräftas även av Myndigheten för vård- och omsorgsanalys studie (2023). De unga som har behov eller önskar stöd och hjälp utifrån familjens beteenden, men inte utsätts för fysiskt våld eller strikt kontroll, kan bli helt utan stöd från det offentliga. Civilsamhället bär därför ett stort ansvar i att stötta unga i hederskontext som inte vill, är redo eller har behov av att skyddas från familj, men likväl har ett stort behov av att prata om de begränsningar, krav och förväntningar de lever med.

Utan civilsamhället står många unga utan stöd

För vissa unga är civilsamhällesorganisationers stödfunktion de enda de vänder sig till för att berätta om hur de har det, och också den enda hjälp de får för att hantera sin situation. För andra är den inledande kontakten med civilsamhället avgörande för att lotsas vidare till socialtjänst och polis för att få de skyddande och mer omfattande insatser de är i behov av. Civilsamhället har en viktig funktion att fylla utifrån att fånga upp både de unga som behöver omfattande skydd, och de unga som behöver känslomässigt stöd och någon att prata med om sin situation.

Det krävs tid, tålamod och förtroende för att få förståelse för hur unga i en hederskontext förhåller sig till normer och regler, och på vilket sätt de begränsas eller begränsar sig själva för att möta kollektiva förväntningar och krav. Yrkesverksamma på stödverksamheter berättar att personer som befinner sig i en hederskontext ofta behöver upplysas om vilka rättigheter de har och hjälp att prata om vad de får och inte får göra och varför, för att själva se och förstå sin utsatthet. Om läget inte är akut och skyddande åtgärder skyndsamt behöver sättas in, så behöver de unga få tid att landa i sina funderingar. De flesta unga som söker stöd har inte en förhoppning om att deras problem ska gå att lösa eller önskan om att lämna familjen. I stället vill de bara kunna prata med någon som förstår deras situation och stöd i att förbereda sig på hur livet kommer se ut om de en dag väljer att bryta upp från familjen. För hbtq-personer

i hederskontext är det särskilt viktigt att låta det ta tid att börja prata om sin sexualitet, eftersom de ofta vuxit upp med en hbtq-fientlig miljö och internaliserat bilden av hbtq-personer som avskyvärda och smutsiga.

I de fall där den unga inte är i behov av skydd från familjen fungerar samtalen stöttande och ger den unga möjlighet att lasta av det som tynger dem, men också sätt att hantera sin situation och planera för framtiden. Till exempel kan stöttande samtal bidra till att den unga ökar sin självständighet, lär sig att lyssna på vad den själv vill, och inte tyngs av dåligt samvete för sina tankar, känslor och vilja för att de inte stämmer överens med hur familjen vill att de ska vara.

Stödorganisationer menar att tillgänglighet, kort väntetid, och avgiftsfri verksamhet är viktig för att unga hbtq-personer ska söka stöd. Det är också viktigt att de hjälpsökande välkomnas förutsättningslöst och att de i sin egen takt öppnar upp för det de vill prata om och vad de behöver stöd i. De flesta som söker sig till stödverksamheter lever inte med fysiskt våld och hot som kräver skydd, men kan ha stora behov av stöd för att lyssna på sina egna behov och önskemål om hur de vill leva sina liv. Att prata om sina erfarenheter utan krav på resultat ger förutsättningar för att stärkas och kunna distansera sig från en familj som inte är accepterande. Civilsamhällesorganisationerna understryker att de har ett högt förtroende hos de unga, och att det förtroendet har byggts upp dels för att de visar den unga att de har kunskap om både hedersrelaterat våld och förtryck och hbtq-frågor, och den ambivalens den unga ofta känner inför sin situation. En civilsamhällesorganisation som har samtalsstödsmottagning beskriver:

> **”[…]Det jag också tycker om mycket med oss är, vilket vi fått till oss från målgruppen, att de tror att det ska finnas rätt och fel och att vi pushar för att stå upp för sin identitet och berätta för föräldrar och kontakta socialtjänst. Men så är det inte. Vi kan förstå det här dubbellivet man kan levt väldigt länge. Vi förstår komplexiteten. Man ger inte upp på sin familj. Många lever i det fördolda länge under kontakttiden med oss. Vi är ingen myndighet som pushar för olika åtgärder, utan det handlar om att stärka personen som kanske sen tar ett beslut. De står inför ett val kring flytt etcetera. De befinner sig i ett skede där de är redo att ta ett kliv, men vet inte i vilken riktning. De är i behov av stöd, samtal, att bli sedd och bekräftad.”**

Att unga har möjlighet att reflektera över sin situation, och både mentalt och praktiskt förbereda sig på ett eventuellt uppbrott från familjen längre fram, ger bättre förutsättningar att klara av den smärtsamma process ett uppbrott innebär. Civilsamhället fyller en viktig funktion i att stötta och hjälpa dessa unga i deras mående, och som det ser ut nu erbjuder inte det offentliga motsvarande möjligheter till stöd.

Utifrån diskussioner med yrkesverksamma behöver samhället bli bättre på att fånga upp unga personer i hederskontext innan de befinner sig i ett akut läge och behöver omgående och omfattande skydd. Det skulle både gynna den unges mående och förutsättningarna för att planera lyckade stödinsatser.

Förberedelser till uppbrottet från familjen

De unga som lever skyddat från familjen beskriver uppbrottet som en smärtsam process som sker i en akut fas, där de inte har haft möjlighet att förbereda sig på att lämna hela sitt liv bakom sig. En socialsekreterare önskar att socialtjänsten systematiskt kunde jobba med långsiktiga förberedelser för de unga som inte är i akut skyddsbehov i dagsläget, men där situationen potentiellt skulle kunna kräva akut skydd längre fram. Socialsekreteraren i fråga försöker att arbeta på det sättet, och berättar om en lyckad insats där en ung homosexuell tjej kunde förberedas på att lämna familjen under flera år.

Tjejen i fråga befarade att hon skulle giftas bort när hon tagit studenten, men såg det som osannolikt att det skulle ske när hon fortfarande gick på gymnasiet. Hon utsattes inte för fysiskt våld hemma och hon hade ingen önskan om att lämna familjen innan hon stod inför ett tvångsgifte. Hon tog kontakt med socialtjänsten och berättade om sin oro. Socialsekreteraren bestämde att de skulle höras av regelbundet, men att inget ärende skulle öppnas. Tjejen förbereddes både mentalt och praktiskt på ett uppbrott från familjen. När hon strax efter studenten var på väg att föras utomlands för att giftas bort larmade hon polisen och hänvisade till sin kontakt på socialtjänsten. Då fördes hon snabbt i säkerhet och tjejen var införstådd med hur livet framöver skulle se ut. Det här arbetssättet är utifrån socialsekreterarens perspektiv ovanligt. Hon har möjlighet att jobba på det sättet för att hon är erfaren och har en chef som vågar frångå gängse rutiner:

> **”Jag måste väl ändå säga att jag har ganska fria tyglar, jag vet att min chef litar på det jag gör, och jag har fått utrymmet från de chefer jag har haft. Och man tar heder på allvar i vår kommun. Så jag skulle vilja säga att jag har mandat att gå utanför boxen för att jag har en bedömning som håller. Den tjejen som jag faktiskt jobbade med i två år, hon var begränsad, men hon visste att hon inte skulle bli bortgift förrän hon hade gått ut gymnasiet. Så vi kunde alltså arbeta med henne i två år, vi kunde förbereda henne. Hon förberedde namnbyte på Skatteverket, och skyddsmarkeringar och allting innan, hon hade det klart. Hon hade varit i kontakt med sin bank och planerat hur de skulle avsluta. Hon hade gjort alla förberedelser. Hon hade en kurator på skolan som hon hade samtal med och som checkade av med oss med jämna mellanrum, och så checkade vi av med tjejen i möte med skolkuratorn. Det där förberedde vi i flera, flera år. Hon hade kontakt med en kvinnojour i en helt annan del av landet. Hon hade planerat för sin flykt, och vi hade satt ett datum. Men dagen efter studenten, eller måndagen efter studenten, så var hon hos polisen med sin pappa för att skaffa ett provisoriskt pass och då lyckades hon förmedla genom att skriva på en lapp till polispersonalen där att: ’Jag är på väg att föras ur landet, ni måste kontakta [namn] på Socialkontoret’. Och då gick de med den där lappen till en polis som jobbade i våld i nära, som kontaktade mig då. Och då hade vi … då körde vi dagen därpå.”**

Yrkesverksamma stämmer in i att det skulle gynna de unga att förberedas på uppbrottet från familjen och dess utmaningar under en längre tid innan uppbrottet sker. Detta förutsätter dock att de unga berättar om sin situation innan läget blir akut och att socialtjänsten utvecklar sitt sätt att arbeta så att det även rymmer långsiktiga förberedelser på eventuella uppbrott. Andra insatser som yrkesverksamma lyfter som önskvärda för unga hbtq-personer som inte är i akut skyddsbehov, är tillgång till kontaktpersoner eller kontaktfamiljer.

Kontaktpersoner, kontaktfamiljer och mötesplatser för att träna självständighet

Flera yrkesverksamma ser ett behov av kontaktpersoner och kontaktfamiljer för unga hbtq-personer som lever i familjer med hedersnormer, men som inte är i behov av skydd. Organisationer som arbetar för hbtqi-personers rättigheter lyfter att de ofta möter unga personer som inte utsatts för fysiskt våld eller lever i fara för sina liv, men som behöver känslomässigt stöd för att stärka självkänslan och bli av med den internaliserade hbtq-fobin som orsakar självförakt och lidande. De kan också behöva stöd och vägledning i hur de kan leva med sin religion som hbtq-person. Civilsamhället försöker på olika sätt skapa nätverk och forum där unga hbtq-personer i hederskontext kan finna stöd och social gemenskap, men ser att de unga har ett ytterligare behov av familjeliknande relationer. Både yrkesverksamma inom det offentliga stödet och inom civilsamhället ser att stödfamiljer och stödpersoner skulle kunna ge de unga ett hem att vila känslomässigt i.

Andra stödverksamheter instämmer i att unga hbtq-personer som lever i familjer med hedersnormer behöver trygga sociala sammanhang och gemenskap, som kan fungera som en motvikt till familjens normer och förväntningar. En verksamhet lyfter vikten av att umgås med accepterande och stöttande personer från föräldrarnas generation, och att de fungerar som nya förebilder. De försöker därför att skapa sådana sociala kontaktytor, men understryker att fler initiativ och ekonomiska förutsättningar behövs för att tillgodose unga hbtq-personers behov av trygga mötesplatser. Ytterligare ett behov som yrkesverksamma lyfter, och som vi tidigare diskuterat, är att dessa unga behöver samhällets stöd för att tränas i att leva ett självständigt liv.

En anställd på ett resursteam heder resonerar att unga hbtq-personer i hederskontext som inte har ett skyddsbehov skulle gynnas av en mötesplats där de kan tränas i färdigheter som möjliggör självständighet från familjen. Hon föreställer sig en typ av fritidsgård som dels kan fungera stöttande och bidra med att ge unga hbtq-personer i hederskontext nya perspektiv, men också förbereda dem praktiskt på ett självständigt liv utanför föräldrahemmet. De behöver stöd och lära sig att betala räkningar, hantera pengar, ställa sig i bostadskö, söka utbildning, skriva cv och söka jobb och i allmänhet förstå hur samhället fungerar. Utan dessa färdigheter ser hon att det finns en risk för att unga i hederskontext inte vågar eller ser möjligheten att flytta ifrån familjen och leva sitt liv på sina egna villkor. Men möjligheterna att som ung flytta hemifrån är inte bara avhängigt mentala och praktiska färdigheter, utan också tillgängligheten till små lägenheter med överkomliga hyror. I nuläget blir unga hbtq-

personer tvungna att bo kvar hemma och anpassa sig till familjens krav långt upp i vuxen ålder delvis på grund av att de inte kan få ett hyreskontrakt till ett eget boende.

Hemliga mötesplatser för hbtq-personer i hederskontext

Yrkesverksamma i stödverksamheter beskriver att det finns få sammanhang där unga hbtq-personer som lever med hedersnormer känner sig inkluderade och trygga. Ofta har de inte någon plats där de kan vara öppna med vilka de är – varken hemma, i skolan, på arbetsplatsen eller kanske inte ens bland sina vänner. Det finns därför ett stort behov av trygga mötesplatser där dessa unga kan dela sina erfarenheter och känna samhörighet med andra. MUCF har intervjuat tre verksamheter som anordnar hemliga mötesplatser för hbtq-personer som lever i en hederskontext. De arbetar för att skapa trygghet och känsla av sammanhang hos sina deltagare. Sådana verksamheter är väldigt få till antalet i Sverige.

Till dessa mötesplatser kan hbtq-ungdomar och unga vuxna komma och ”vara sig själva” för en stund, prata med andra om sina erfarenheter, känna samhörighet och förståelse. För att det ska kunna ske tryggt förutsätts att de ungas familjer, släkt och kollektiv inte känner till eller misstänker att de deltar i verksamheten. Därför är verksamheterna registrerade under öppna verksamheter så som fritidsgårdar. De som vill delta får först träffa verksamhetsledarna vid några tillfällen innan de introduceras till de andra deltagarna, för att säkerställa att nya deltagare inte har avsikter att till exempel röja någons sexuella läggning eller könsidentitet. Information om mötesplatserna sprids genom sociala medier, via ungdomsmottagningar och skolor.

Under mötena samtalar de i grupp om relationer, familj, sex, kärlek, religion och rättigheter. De försöker skapa ett klimat där deltagarna kan testa sina åsikter, träffa andra som delar samma livserfarenheter. Majoriteten av deltagarna har inget annat sammanhang där de kan vara öppna med sin identitet. Verksamhetsledarna ser att deltagarnas självbild successivt förbättras och att de börjar våga tro på en positiv framtid. I en av verksamheterna arbetar enbart hbtq-personer, ofta med erfarenheter av hedersnormer. De understryker vikten av att kunna vara positiva spegelbilder för deltagarna och visa att de har fullt fungerande liv. Detta ger ungdomar och unga vuxna hopp om att de också på sikt kommer att kunna bryta sig fria från familjens förväntningar på hur de ska leva sina liv.

Avslutande diskussion

Utsattheten hos unga hbtq-personer som lever i familjer med hedersnormer ser olika ut. För vissa innebär deras hbtq-identitet en direkt fara att utsättas för våld från närstående och de behöver samhällets skydd. För andra är risken att utsättas för fysiskt våld av familjemedlemmar lägre, medan behovet av känslomässigt stöd för att hantera psykiskt våld, kontroll och begräsningar i hemmet kan vara stort.

Resultaten från det här arbetet visar att socialtjänstens stödinsatser främst ges till de unga som utsätts för allvarligt fysiskt våld eller hot om våld av familj och släkt, och framför allt består av kortare perioders placering på skyddade boenden. Vi kan också konstatera att unga i vissa fall inte ges skydd, trots att de lever med allvarlig våldsutsatthet. Detta för att de har svårt att beskriva sin utsatthet på ett sätt som gör deras skyddsbehov tydligt, eller för att socialtjänsten inte förstår allvaret i den ungas situation. Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck behöver öka hos yrkesverksamma för att upptäcka utsattheten hos de unga och tillse att de får det omfattande och långsiktiga stöd de är i behov av för att kunna leva ett liv fritt från våld.

Unga hbtq-personer som placerats på skyddade boenden, och yrkesverksamma som arbetar på skyddade boenden och i stödverksamheter, är kritiska till att skyddsplaceringar generellt är för korta och att unga tvingas lämna skyddade boenden utan den trygghet och kunskap de behöver för att kunna leva ett självständigt liv i säkerhet. Yrkesverksamma och de unga själva är överens om att hbtq-personer i hederskontext behöver omfattande stöd under en lång period efter uppbrottet från familjen. Att frigöra sig från familjens krav och förväntningar och bygga upp självständiga liv kräver känslomässig bearbetning över längre tid. De unga behöver också stöd och hjälp i att skapa nya sociala sammanhang och lära sig hur de ska undvika riskfyllda situationer. Strukturer för ett långsiktigt socialt och känslomässigt stöd saknas idag. Utan stöd efter skyddsplacering finns risk för att de unga mår dåligt och blir så ensamma att de återvänder till det förtryck och våld de försökt lämna.

Utifrån resultaten från detta arbete ges det långsiktiga arbetet och det känslomässiga stödet till unga hbtq-personer till stor del från civilsamhället. Till viss del kompenserar civilsamhället de offentliga instansernas brister i att ge unga ett långsiktigt stöd. Civilsamhället fyller en viktig funktion i arbetet med att stötta och hjälpa unga hbtq-personer i hederskontext, men de ska vara ett komplement till det offentliga systemet och inte en ersättning för det. MUCF ser därför att det är angeläget att samhället kraftsamlar för att ge de unga förutsättningar att skapa ett självständigt liv fritt från våld, och att de unga inte överges i samband med att deras skyddsplacering avslutas.

Med det sagt ser MUCF att det är viktigt att civilsamhället ges goda förutsättningar att bedriva sin verksamhet. Civilsamhällesorganisationer som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck och för hbtqi-rättigheter har högt förtroende hos målgruppen och fyller en viktig funktion för att både hänvisa skyddsbehövande till rätt instans, men även för att de når unga som inte vågar söka stöd utan möjligheten att vara anonyma. Den inledande kontakten med civilsamhället kan vara avgörande för att de unga ska lotsas vidare till socialtjänst och polis för att få de skyddande insatser de är i behov av.

MUCF ser även ett behov av att utveckla offentliga stödstrukturer till unga hbtq-personer som inte befinner sig i en akut hotande situation, då stödet för att kunna leva ett självständigt och tryggt liv ändå kan vara stort. För de unga som inte är utsatta för fysiskt våld och som inte vill eller har behov av att bryta upp från familjen finns få möjligheter till hjälp från socialtjänsten idag, och för vissa är civilsamhällesorganisationers stödfunktion den enda hjälp de får för att hantera sin situation.

Resultaten från den här rapporten visar även ett behov av kunskapshöjande insatser till alla yrkeskategorier som möter unga, både för att de unga ska vilja och våga berätta om sin utsatthet och sin oro, och för att vuxna ska förstå och upptäcka deras utsatthet och ge dem det stöd de behöver. Inte minst gäller detta socialtjänsten, vården och psykiatrin, där unga och yrkesverksamma ser att bristande kunskap riskerar att medföra att de unga utsätts för fara, inte får de insatser de är i behov av eller hjälp att bearbeta trauman på rätt sätt.

För att öka förutsättningarna för att unga hbtq-personer ska få sina rättigheter tillgodosedda och leva ett självständigt liv fritt från våld, har MUCF identifierat följande utvecklingsområden:

Öka kunskapen om hbtq-personers utsatthet i hederskontext

- Kunskapen om hbtq-personers utsatthet i hederskontext behöver öka bland alla yrkeskategorier som möter unga. Ungas våldsutsatthet går i många fall obemärkt förbi eller behandlas på fel sätt, på grund av att vuxna i de ungas omgivning inte känner igen tecken på utsatthet.
- Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck behöver höjas inom vården, för att unga hbtq-personer i hederskontext ska få adekvat psykiatrisk eller psykologisk behandling och bearbeta de trauman de bär på.

Informera unga hbtq-personer om att stöd och hjälp finns att få och öka förtroendet för institutioner

- Unga hbtq-personer i hederskontext minimerar sin utsatthet eller saknar kunskap om sina rättigheter, och söker ofta hjälp först när de är i akut fara och omgående behöver skydd. Insatser för att ge de unga perspektiv på sin utsatthet och information om individuella rättigheter är angeläget för att de ska vända sig till någon och berätta om sina problem innan läget är akut.
- Unga hbtq-personer behöver få information om vart de kan vända sig för att få stöd och hjälp och vilken typ av stöd och hjälp de kan ta del av.
- Förtroendet för socialtjänsten är generellt lågt bland unga hbtq-personer i hederskontext. Insatser för att öka målgruppens förtroende för socialtjänsten och andra relevanta institutioner behövs, så att unga hbtq-personer i hederskontext söker hjälp när de behöver stöd och skydd.

Skyddade boenden

- För att unga hbtq-personer i hederskontext ska få det stöd de är i behov av vid placering på skyddat boende, är det viktigt att personal har god kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck samt hbtq-frågor. Boenden med denna kompetens behöver öka och finnas i hela landet.
- Skyddade boenden för hbtq-män och transpersoner är sällsynta. Unga hbtq-män och transpersoner placeras därför ofta i skyddslägenheter, där de riskerar att isoleras socialt och känna sig otrygga. Skyddade boenden för hbtq-män och transpersoner behöver öka.
- Om en ung hbtq-person placeras i skyddslägenhet behöver denne ha tillgång till sociala aktiviteter, stödsamtal och daglig kontakt med professionella som har kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. Att lämnas ensam efter uppbrottet från familjen har förödande effekter på den psykiska hälsan.

Omfattande och långsiktigt stöd

- Placeringar på skyddade boenden är generellt för korta och kombineras inte i tillräcklig utsträckning med känslomässigt stöd och behandling. Unga hbtq-personer behöver utöver skalskyddet få möjlighet att bearbeta trauman, stärka självkänslan och bygga upp sociala trygga sammanhang innan en skyddsplacering avslutas och de slussas ut till eget boende. Placeringarna på skyddade boenden behöver i regel vara längre än vad som beviljas idag för att detta ska uppfyllas.
- Unga hbtq-personer i hederskontext har behov av omfattande och långsiktigt känslomässigt och praktiskt stöd som kvarstår långt efter flytt från det skyddade boendet. En regelbunden uppföljning efter flytt från det skyddade boendet och tillgång till en kontaktperson efter avslutad skyddsplacering skulle hjälpa dessa unga i övergången till eget boende och självständighet.
- Unga hbtq-personer lider ofta av psykisk ohälsa och har behov av att bearbeta trauman och genomgå behandling för depression och ångest. Långa väntetider inom psykiatrin, i kombination med bristande kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck inom vården, gör att dessa unga inte får den hjälp de behöver. Kunskapen behöver öka och väntetiderna kortas för att ge unga hbtq-personer i hederskontext förutsättningar att stärka sin psykiska hälsa.

Olika typer av insatser

- Socialtjänsten fokuserar främst på skydd från våld som kräver ett uppbrott från familjen. För unga hbtq-personer som inte behöver eller vill bryta upp från familjen finns sällan insatser att erbjuda. Det finns ett behov av att utveckla en variation av insatser så att även personer som inte är i akut skyddsbehov eller är redo att bryta upp med familjen kan få stöd och hjälp.
- Att skapa nya trygga sociala sammanhang är centralt för att orka leva ett liv utan familjens stöd. Det är därför viktigt att det finns tillgång till olika typer av lättillgängliga och kostnadsfria mötesplatser och sociala aktiviteter runt om i landet, där unga hbtq-personer i hederskontext kan etablera nya kontakter.
- Unga hbtq-personer i hederskontext som inte vågar eller kan vara öppna med sin hbtq-identitet har behov av att dela sina erfarenheter med andra i liknande situation. För att tillse det behovet behövs trygga hemliga hbtqi-mötesplatser runt om i landet dit unga som hemlighåller sin sexuella läggning/könsidentitet kan vända sig och ”vara sig själva” och finna styrka i sin identitet.

Civilsamhället behöver långsiktiga förutsättningar att bedriva sina verksamheter

- Civilsamhället fyller en viktig funktion i att fånga upp unga hbtq-personer i hederskontext och lotsa dem vidare till socialtjänsten och polisen om de är i behov av skyddande insatser. Civilsamhället ger också viktigt stöd till de unga som inte är i akut behov av skydd, men har ett omfattande behov av känslomässigt stöd. Det är därför viktigt att civilsamhället ges långsiktiga ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva sin verksamhet.

Referenser

Baianstovu, R., Cinthio, H., Särnstedt, E., & Strid, S. (2019). Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar: En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018.

Darj, F., Nathorst-Böös, H & Jarl-Åberg, C. (2011). HBT & heder: En intervjustudie om unga HBT-personer som lever i familjer med hedersnormer. RFSL Ungdom 2011, ALMAeuropa.

Göteborgs stad (2020). Amanda-kommissionen Granskning av Göteborgs Stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017–2018. Göteborg: Göteborgs stad.

Jämställdhetsmyndigheten (2023). När barn tvingas ta ansvar för sitt eget skydd.

Jämställdhetsmyndigheten (2025). Utanför normen, utanför skyddsnäten?.

Länsstyrelserna (2019). Skyddat boende för hedersvåldsutsatta personer – slutrapport av en nationell kartläggning Stockholm: Länsstyrelserna

Länsstyrelsen Skåne (2024). Målgruppsanalys av personer som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.

MUCF (2022). Jag är inte ensam, det finns andra som jag. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF (2024). Det får inte existera. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2023). Bära eller brista. Erfarenheter av socialtjänstens stöd vid hedersrelaterat våld och förtryck. Rapport 2023:8.

Stockholms stad (2022). Socialtjänstrapport 2021 En beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad. Stockholm: Socialförvaltningen